

## **Snipp- och snoppfunderingar**

En litteraturöversikt om hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling

Sofia Heinonen

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	2631
Författare:	Sofia Heinonen
Arbetets namn:	<b>Snipp- och snoppfunderingar</b> En litteraturöversikt om hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling
Handledare (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Uppdragsgivare:	
Sammandrag:	
<p>Syftet med denna studie är att ta reda på hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling. Studien avgränsas till barn i åldern noll till tolv år. Forskningsmetoden är litteraturöversikt. Studiens material består av fem böcker som analyseras med hjälp av en innehållsanalys. Den teoretiska referensramen består av en historisk tillbakablick samt Ernest Bornemans och Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteorier. Resultatet tar upp tillfredsställandet av barnets behov samt närhet och trygghet som viktiga aspekter i stödan- det av den sexuella utvecklingen i spädbarnsåldern. Resultatet tar fram olika aspekter gäl- lande på vilket sätt föräldrar och professionella ska kommunicera med barnet om sexualite- ten. Bland annat ett positivt sätt och att inte ge en för grundlig information för tidigt betonas. En viktig sak resultatet lyfter fram, är att ett negativt förhållningssätt i kommunikationen med barnet bör undvikas. Resultatet tar också fram vikten av utvecklandet och användning- en av ett sexuellt ordförråd i familjen. Betydelsen av på vilket sätt den vuxne bör ge barnet information om olika kroppsdelar, speciellt om de sexuella delarna betonas även i resultatet. Resultatet gällande hur föräldrar och professionella ska förhålla sig till barnets sexuella lekar är inte enhälligt. Majoriteten av materialet betonar barnets rätt till ostördhet, medan en liten del av studiens material betonar avbrytning av leken för att kunna dra en gräns mellan pas- sande och icke passande lekar. Konsekvenserna av ett strängt och straffande förhållningssätt tas upp som viktiga aspekter, både gällande barnets sexuella lekande och gällande masturbering. Resultatet tar även upp vikten av en tillåtande attityd mot masturbering.</p>	
Nyckelord:	Sexualitet, sexuell utveckling, barn, föräldrar, professionella, stödande, förhållningssätt, kommunikation
Sidantal:	56
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	16.11.2010

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social Care
Identification number:	2631
Author:	Sofia Heinonen
Title:	<b>Snipp- och snoppfunderingar</b> A literature summary on how parents and professionals can support a child's sexual development
Supervisor (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Commissioned by:	
Abstract:	
<p>The purpose of this thesis is to explore how parents and professionals can support a child's sexual development. The thesis focuses on children between the ages of zero to twelve years old. The research method used is literature review. The material used in this thesis consists of five books which are analyzed using content analysis. The theoretical frame of reference consists of a historical overview along with Ernest Borneman's and Sigmund Freud's theories of a child's psychosexual development. The result mentions safety, intimacy and satisfying a child's needs as important aspects in supporting a child's sexual development during infancy. The result presents different aspects relating to how parents and professionals should communicate with a child about sexuality. Among other things, a positive manner of speech and proper timing of giving information are emphasized. An important issue that the result brings forth is that one should avoid a negative attitude when communicating with a child about sexuality. The result also shows the importance of creating and using a sexual vocabulary inside the family. Moreover, the result emphasizes the importance of how an adult should give information to the child regarding various parts of the body, especially the sexual parts. When it comes to how parents and professionals should relate to a child's sexual plays, the result is not unanimous. The majority of the material highlights the child's right to play freely, while a small part of the material emphasizes the right to interrupt the play in order to draw a line between appropriate and inappropriate plays. The consequences of a strict and punishing attitude are mentioned as important matters, relating to both a child's sexual playing and masturbation. Moreover, the result mentions the importance of an allowing attitude towards masturbation.</p>	
Keywords:	Sexuality, sexual development, child, parents, professionals, supporting, attitude, communication
Number of pages:	56
Language:	Swedish
Date of acceptance:	16.11.2010

# INNEHÅLL

<b>INNEHÅLL .....</b>	<b>4</b>
<b>1 INLEDNING.....</b>	<b>6</b>
1.1 Syfte och frågeställningar .....	7
1.2 Problembegränsning.....	7
1.3 Centrala begrepp.....	7
1.3.1 <i>Sexualitet</i> .....	8
1.3.2 <i>Barnets sexualitet</i> .....	9
1.3.3 <i>Könsidentitet</i> .....	9
1.3.4 <i>Psykosexuell teori</i> .....	10
<b>2 TEORETISK REFERENSRAM.....</b>	<b>10</b>
2.1 Historisk tillbakablick .....	10
2.1.1 <i>1700-talets syn på barnets sexualitet</i> .....	10
2.1.2 <i>1800-talets syn på barnets sexualitet</i> .....	12
2.1.3 <i>1900-talets syn på barnets sexualitet</i> .....	13
2.2 Ernest Bornemans psykosexuella utvecklingsteori .....	14
2.2.1 <i>Nyföddhetsåldern (eng. Newborn Age)</i> .....	14
2.2.2 <i>Tidiga spädbarnsåldern (eng. Early Infancy Age)</i> .....	15
2.2.3 <i>Sena spädbarnsåldern (eng. Late Infancy Age)</i> .....	16
2.2.4 <i>Tultningsåldern (eng. Toddler Age)</i> .....	17
2.2.5 <i>Början på tultningsålderns pubertet (eng. Beginning of the Toddler's Puberty ..</i>	18
2.2.6 <i>Mitten på tultningsålderns pubertet (eng. Middle of the Toddler's Puberty) .....</i>	19
2.2.7 <i>Slutet på tultningsålderns pubertet (eng. End of the Toddler's Puberty) .....</i>	21
2.2.8 <i>Början på lekåldern (eng. Beginning of Childhood)</i> .....	22
2.2.9 <i>Mitten på lekåldern (eng. Middle Childhood)</i> .....	22
2.2.10 <i>Slutet på lekåldern (eng. End of Childhood) .....</i>	23
2.3 Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteori .....	23
2.3.1 <i>Oidipus- och Elektrakomplex</i> .....	23
2.3.2 <i>Detet, jaget och överjaget .....</i>	24
2.3.3 <i>Den psykosexuella utvecklingsteorin .....</i>	26
2.3.4 <i>Den orala fasen .....</i>	27
2.3.5 <i>Den anala fasen .....</i>	27
2.3.6 <i>Den falliska fasen .....</i>	28
2.3.7 <i>Den latent fasen .....</i>	28

2.3.8	<i>Den genitila fasen</i> .....	28
<b>3</b>	<b>METOD</b> .....	<b>29</b>
3.1	Litteraturoversikt .....	29
3.2	Innehållsanalys .....	31
3.3	Forskningsetiska aspekter .....	32
<b>4</b>	<b>MATERIAL</b> .....	<b>33</b>
4.1	Datainsamling .....	33
<b>5</b>	<b>RESULTATREDOVISNING</b> .....	<b>35</b>
5.1	Spädbarnsåldern .....	35
5.1.1	<i>Stödandet av den sexuella utvecklingen i spädbarnsåldern</i> .....	35
5.2	Kommunikation .....	36
5.2.1	<i>Svar på barnets frågor</i> .....	36
5.2.2	<i>Sexuellt ordförråd</i> .....	38
5.3	Förhållningssätt .....	39
5.3.1	<i>Sexuella lekar</i> .....	39
5.3.2	<i>Masturbering</i> .....	40
<b>6</b>	<b>KOPPLING TILL TEORETISK REFERENS RAM</b> .....	<b>41</b>
6.1	Stödandet av den sexuella utvecklingen i spädbarnsåldern .....	41
6.2	Svar på barnets frågor .....	43
6.3	Sexuellt ordförråd .....	44
6.4	Sexuella lekar .....	45
6.5	Masturbering .....	48
<b>7</b>	<b>DISKUSSION</b> .....	<b>49</b>
7.1	Resultatdiskussion .....	49
7.2	Metod och materialdiskussion .....	51
7.3	Diskussion om teorin .....	52
7.4	Avslutande diskussion .....	53
<b>8</b>	<b>KÄLLOR</b> .....	<b>55</b>

# 1 INLEDNING

Detta examensarbete behandlar stödandet av barnets sexuella utveckling. Fokuset för arbetet ligger på hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling. Med professionella menas i studien vuxna som kommer i kontakt med barn genom sitt yrke. Hit räknas främst daghemspersonal, barnhemspersonal och skolpersonal.

Valet av ämne kändes naturligt för mig, eftersom jag själv reflekterat en del över min sexuella utveckling som barn. Anledningen till varför jag valde just detta ämne var också att jag kände att det är ett ämne jag har mycket lite kunskap om, och var därför intresserad av att veta mer om ämnet. När jag fick idén att jag ska skriva om barnets sexuella utveckling, sökte jag lite om ämnet på internet. Jag märkte väldigt fort att många föräldrar saknar kunskap om barnets sexuella utveckling, och är därför i stort behov av det. Jag insåg att det finns många frågor bland föräldrar om vad som är ett naturligt sexuellt beteende hos deras barn och vad som är avvikande, samt frågor om hur man ska förhålla sig till barnets beteende. Professionella som dagligen är i kontakt med barn har enligt min erfarenhet samma behov. Barnets sexualitet är ett ämne som ännu idag är lite tabubelagt och därför något man sällan pratar om, anser jag. Många vuxna är därför i stort behov av kunskap om ämnet i fråga, och just därför är barnets sexualitet ett ämne som är viktigt att ta upp. Det är viktigt att nå ut till vuxna med kunskapen, så de vet hur de ska förhålla sig till- och handskas med barnets sexuella beteende.

Detta arbete är relevant med tanke på arbetslivet, eftersom professionella inom till exempel dagvården dagligen är i kontakt med barn som befinner sig mitt i den sexuella utvecklingen. De professionella måste försöka uppnå en balans mellan att dra gränser och vara tillåtande. Denna balansgång kan många gånger vara svår, särskilt eftersom de professionella också måste ta föräldrarnas åsikter i beaktande. Därför är det särskilt viktigt att nå ut med information om barnets sexuella utveckling och hur man kan stöda den inte bara till föräldrar, utan också till de professionella. Detta är också ett ämne som jag anser är alltfjänt aktuellt.

## 1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att ta reda på hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling.

För att nå syftet, det vill säga att få reda på hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling har tre frågeställningar formulerats.

Frågeställningarna lyder:

- Hur kan föräldrar och professionella stöda barnets sexuella utveckling i spädbarnsåldern?
- Hur ska föräldrar och professionella kommunicera med barnet om sexualiteten?
- Hur ska föräldrar och professionella förhålla sig till barnets sexuella lekar och masturbering?

## 1.2 Problemavgränsning

Den här studien har avgränsats till barn i åldern 0-12 år. Det här valet har gjorts så att studiens teoretiska referensram och avgränsningen skulle gå hand i hand. Eftersom en del av studiens teoretiska referensram behandlar barnets sexuella utveckling i de här åldrarna, valdes denna avgränsning. Ämnet har också avgränsats genom att inte i huvudsak ta upp den fysiska biten av barnets sexuella utveckling. Det här valet har gjorts så att studien inte skulle bli medicinsk och inriktad på den fysiska biten. Dock har det varit svårt att helt utelämna de fysiska förändringarna som sker hos barnet, eftersom de är en så stor del av barnets sexuella utveckling. Det som har valts att ta mera fasta på i den här studien är den sociala delen, främst barnets beteende.

## 1.3 Centrala begrepp

De begrepp jag valt att kort förklara är sexualitet, barnets sexualitet, könsidentitet och psykosexuell teori eftersom de förekommer i detta arbete. Begreppen som jag valt att förklara är centrala begrepp i detta examensarbete, och därför viktiga att få en förklaring på.

### 1.3.1 Sexualitet

Från livets början till dess slut är sexualiteten en del av varje människa. Men under livets gång, och under livets förändringar varierar den sexuella aktiviteten och villigheten. Sexualiteten är en egenskap typisk för människan, den är ingen separat del avskiljd från människan eller hennes liv. Människan vill få bekräftelse och beröring och vill att andra bryr sig om henne. De här behoven har hon därför att hon är en sexuell varelse. Människans sexualitet, liksom hon själv, förändras under livets gång utan att någon gång bli färdig. Sexualitet är att söka och finna den egna manligheten eller kvinnligheten, att vara man eller kvinna på sitt eget sätt och med sin egen stil. Ingen annan kan därför definiera sexualiteten, sexualitetens karaktär eller styrka för någon annans del. Sexualiteten är inte bara förökning eller sex, utan också mycket annat. Alltid borde sexualiteten få vara en möjlighet istället för en ångest för människan. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 10)

Sexualiteten får sitt innehåll först genom växelverkan med andra människor, därför kan den inte bara beskrivas som en biologisk drift. Människan förstår vem hon är och vad hennes sexualitet är, när andra människor reagerar på hennes sexuella önskningar och behov. Det fungerar också tvärtom. Jag får en bild av mig själv som en sexuell varelse och en uppfattning om andra människors sexualitet när sexuellt intresse riktas mot mig. Man kan säga att sexualiteten också är något som man lär sig, inte bara en egenskap som man har. (Aigner & Centerwall 1999 s. 102)

Sexualitet definieras enligt följande av Världshälsoorganisationen (WHO): "Sexualitet är en integrerad del av varje människas personlighet, och det gäller såväl man och kvinna som barn. Den är ett grundbehov och en aspekt av att vara mänsklig, som inte kan skiljas från andra livsaspekter. Sexualitet är inte synonymt med samlag, den handlar inte om huruvida vi kan ha orgasmer eller inte, och är heller inte summan av våra erotiska liv. Dessa kan men behöver inte vara en del av vår sexualitet. Sexualitet är mycket mer: den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet; den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa". (Nationalencyklopedin 2010)



Enligt Nationalencyklopedin (2010) ”bör man även betona sexualitetens betydelse för att bekräfta individens könsidentitet som kvinna eller man och sexuella orientering som hetero-, homo- eller bisexuell. Sexualiteten kan också användas i negativa syften som för att dominera, förtrycka, kränka eller förorsaka enskilda eller grupper av människor psykisk och fysisk skada”. (Nationalencyklopedin 2010)

### **1.3.2 Barnets sexualitet**

Sexualiteten är för barnet ett sätt att undersöka vad det är att vara människa. Barnet söker förståelse, njutning och tröst från kroppen genom att undersöka, beröra och visa upp sig själv. I allmänhet strävar ett litet barn aldrig efter samlag, och inte heller efter sexuell upphetsning. (Cacciatore 2007 s. 121)

Nationalencyklopedin (2010) beskriver begreppet ”barnets sexualitet” enligt följande: ”Från livets början utvecklas sexualiteten hos varje individ i en livslång process som styrs av genetiska, biologiska, psykosociala och kulturella inflytanden i ett mycket komplext interaktionsmönster, vilket skapar en individuell sexualitet med en till synes obegränsad variationsrikedom. I den nära fysiska kontakten med föräldrarna (t.ex. under amningen) upplever spädbarnet troligen intensiva känslor av vällust, välmående, trygghet och harmoni, vilka integreras med barnets kroppsliga sensationer och reaktioner. I barnets nyfikna utforskande av den egna kroppen leder sensationer från underlivet, orsakade av trängningskänslor eller tömning av tarm eller urinblåsa, till att uppmärksamheten riktas mot underliv och könsorgan. Dessa tidiga erfarenheter gör barnet ofta i samband med pott- besöket. Barnet upptäcker ofta att det självt kan åstadkomma en värlustig stimulering genom smekningar (jfr onani)”. (Nationalencyklopedin 2010)

### **1.3.3 Könsidentitet**

Enligt Nationalencyklopedin (2010) är begreppet ”könsidentitet”: ”det kön man själv upplever att man har, oberoende av vilket biologiskt och socialt kön andra anser att man har” (Nationalencyklopedin 2010).

Könsidentitet betyder att vetskapen om att det egna könet ger en ett värde och en kvalitet förstärks (Aigner & Centerwall 1999 s. 107). Av bland annat enkla iakttagelser av

pojkers och flickors, mäns och kvinnors fysiska skillnader formas könsidentitetens grund (Aigner & Centerwall 1999 s. 106). Upplevelsen av att barnet är accepterat är en av grundstenarna i barnets könsidentitet (Kinnunen 2001 s. 31).

#### **1.3.4 Psykosexuell teori**

Psykosexuell teori fokuserar på de sexuella och aggressiva drifternas inverkan på individens psykologiska funktioner, och skiljer mellan drifternas inverkan på mental aktivitet och på reproducerande funktioner. Teorin anser att väldigt små barn har starka sexuella och aggressiva drifter som tar sig uttryck på olika sätt genom olika utvecklingsfaser. Sexuella och aggressiva drifter fungerar för att dirigera aspekter av människans fantasier, självbild, problemlösningstrategier och social växelverkan genom barndomen, tonåren och vuxenlivet. Ett unikt kännetecken för psykosexuell teori är att den betonar att upplevelser i barndomen har betydelse för forandet av tankar och beteende i vuxen ålder. Den psykosexuella teorin fokuserar på både normativa och patologiska mönster i utvecklingen. Teorin betonar vissa relationers betydelse, speciellt relationen mellan mor och barn samt relationen mellan far och barn. (Newman & Newman 2009 s. 47-48)

## **2 TEORETISK REFERENS RAM**

Studiens teoretiska referensram består av Ernest Bornemans och Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteorier samt av en historisk tillbakablick. För att få en inblick i hur synen på barnets sexualitet har förändrats genom tiden kommer först en historisk tillbakablick. För att veta hur man kan stöda barnets sexuella utveckling är det viktigt att först ha kunskap om själva utvecklingen. Den kunskapen fås genom Ernest Bornemans och Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteorier.

### **2.1 Historisk tillbakablick**

#### **2.1.1 1700-talets syn på barnets sexualitet**

I västvärlden fördömde man före 1700-talet i allmänhet inte barnets sexuella beteende. Man fäste inte mycket uppmärksamhet vid det alls. Barnets sexualitet blev helt ignore-

rad av de flesta läkare. Läkarna ansåg inte heller att barnets masturbering var skadligt för hälsan, som många senare ansåg. (Fishman 1982 s. 272) De flesta fördömde inte masturbering före 1700-talet, förutom kyrkan, som ansåg att det var en synd. Framför allt många katolska teologer ansåg att masturbering var en dödssynd. Andra inom kyrkan ansåg också att det var en synd, men de ansåg att det var en lindrigare synd än dödssynden. Eftersom man i allmänhet inte såg barnets masturbering som något problem, tog man inte heller till några åtgärder för att få slut på den. (Fishman 1982 s. 271)

Men vinden vände. När man tidigare inte såg barnets sexualitet som något problem, började man under 1700-talet att se den som något ohälsosamt och förbjudet. Ordet onani hade man inte använt tidigare, men från och med år 1720 började det användas som en synonym till masturbering. (Fishman 1982 s. 273; Langfeldt 1987 s. 11) Det var doktor Bekker, känd som läkare eller medicinskt skolad teolog från Holland eller England, som först började använda ordet onani (Langfeldt 1987 s. 11). Han ansåg att onani var syndigt och förbjudet. Åsikten fick han från bibeln, från en berättelse som handlar om Onan. Onan ville inte göra sin döde brors fru med barn, så han spillde sin säd på marken varje gång han låg med henne. Det här gjorde han för att han visste att avkomman inte skulle bli hans egen utan broderns, och han ville inte ge avkomma åt sin bror. Som straff dödade Gud honom. Man tolkade det Onan gjorde som masturbering, och därifrån kom ordet onani. (Fishman 1982 s. 273; Langfeldt 1987 s. 11)

I början av 1700-talet publicerades många böcker som handlade om masturbering och de skadliga följderna av det. Doktor Bekker skrev år 1720 en bok där han redogjorde för moraliska och fysiska följder av masturbering. (Fishman 1982 s. 274; Langfeldt 1987 s. 11) Boken blev väldigt populär och utgavs både på engelska, franska och tyska (Fishman 1982 s. 274).

År 1760 gav en schweizisk läkare som hette Tissot ut en liknande bok om masturbering. Precis som doktor Bekker, skrev han också om de fysiska skadeverkningar som masturbering orsakar. (Fishman 1982 s. 274; Langfeldt 1987 s. 11) Tissot hade hög status och var mycket känd som läkare, och påverkade därför många människor med sin bok (Langfeldt 1987 s. 11-12). Tissots bok ledde till att många läkare slog sig samman i protest mot masturbering (Fishman 1982 s. 275).

Det var många som delade Tissots åsikter, bland annat den franska filosofen Jean Jacques Rousseau (Fishman 1982 s. 275; Langfeldt 1987 s. 12). Det som låg i bakgrunden till att Rousseau motsatte sig barnets sexualitet, speciellt masturbering, var att han såg barnet som ett oskrivet blad som skulle ses som rent och orört (Langfeldt 1987 s. 12). Den allmänna synen som härskade under 1700-talet var alltså att barnets sexualitet, speciellt masturbering både var syndigt och skadligt för hälsan.

### **2.1.2 1800-talets syn på barnets sexualitet**

Under 1800-talet blev en helt ny moral aktuell. En moral som framför allt betonade anständighet. Medelklasserna var de som förde fram den nya moralen, och det var också de som dominerade både socialt och politiskt i västeuropeiska länder. Det här betydde att de hade stora möjligheter att påverka inom samhället. Småningom började olika moralister inom medelklassen att försöka få traditionella institutioner att ta till sig den nya moralen. På det sättet hade de möjlighet att sprida den. Bland annat ändrade man på den moral som fanns på engelska offentliga skolor. Man ersatte den gamla moralen med den nya, ”anständighetsmoralen”. (Fishman 1982 s. 276) Det var mycket viktigt hur barnen skulle bete sig. De skulle visa respekt och vara lydiga, oskuldsfulla och rena. Det var särskilt kyrkan, som nu lärde ut barnuppfostran för föräldrar, som betonade det här. (Fishman 1982 s. 276)

Under den här tiden skedde det en ny upptäckt, man började kombinera medicin och moral. Man märkte att det passade väldigt bra att kombinera de två. Som aldrig förr började man också betona hälsan, som fungerade som motivering för att barnen skulle bete sig anständigt. Anständighet, det vill säga att inte ge utlopp för sin sexualitet, hängde ihop med hälsan. (Fishman 1982 s. 276-277)

Så småningom blev det möjligt för alla länder i Europa att lära ut anständigt uppförande i skolorna. Det här blev möjligt därför att staterna i Europa grundade grundskolesystem och lagar som förpliktade till obligatorisk utbildning. Kampanjen mot barnets sexualitet, speciellt masturbering blev nu så småningom förändrad till ett korståg. Det sades att man försökte rädda samhället, istället för att bara rädda enskilda människor. (Fishman 1982 s. 277)

Statliga organisationer användes nu för att få slut på barnets sexualitet. Bland annat använde man sig av statliga skolor. (Fishman 1982 s. 277) Gymnastik och olika sporter ordnades i skolorna för att ersätta barnets sexuella beteende. Tanken var att gymnastiken och sporter skulle ersätta masturbering. (Fishman 1982 s. 278) Men man tog också till grövre metoder för att förhindra sexuellt beteende, speciellt masturbering. På olika ställen, bland annat i England, opererade läkare bort klitoris på flickor och utförde omskärelser på pojkar. (Fishman 1982 s. 278; Langfeldt 1987 s. 13)

För att summera 1800-talet, så var den stora förändringen den att kontrollen över barnets sexualitet blev institutionaliserad. Följden av att skolgången blev obligatorisk och universell var den att det blev statens ansvar att kontrollera barnets sexualitet. (Fishman 1982 s. 278)

### **2.1.3 1900-talets syn på barnets sexualitet**

1900-talet förde med sig Sigmund Freud, och boken ”tre studier i sexualteoretiska frågor” som utgavs år 1901. Med sin bok påverkade Freud till att synen på barnets sexualitet fort började ändra. Freuds åsikt om att barnets sexualitet var något fullständigt naturligt och normalt spred sig. När man tidigare försökte förhindra och kontrollera barnets sexuella beteende, speciellt masturbering, började man nu se det som naturligt. (Fishman 1982 s. 279)

Den auktoritära rollen som föräldrar och teologer haft gällande barnuppfostran, och speciellt barnets sexualitet, började nu alltmer tas över av kliniska och laborativa ”experter”. Både anhängare av Freud och en ny grupp av beteendeforskare tog över. Det blev ett slag där forskare stod gentemot föräldrar. (Fishman 1982 s. 279) De flesta föräldrar gav efter för barnläkares, barnpsykiatrikers och forskares auktoritet (Fishman 1982 s. 280).

Beteendeforskare ansåg att föräldrarna var för ovetenskapliga, och att de därför inte kunde uppfostra sina barn på bästa sätt. John B. Watson var mest känd av den här gruppen av forskare, och han påstod att mödrar inte passade att uppfostra sina barn därför att de inte hade tillräcklig vetenskaplig kunskap. Watson rekommenderade föräldrar att gå till en psykopatolog för att få instruktioner för att kunna handskas med sina barn. Även om Watson ansåg att barnets sexualitet var något naturligt, hade han delade åsikter om

masturbering. Enligt honom var det helt naturligt att ett barn som bara var sex månader gammalt började masturbera, men på samma gång gav han råd till föräldrarna att försöka få barnet att sluta med det när det blev äldre. (Fishman 1982 s. 280)

Rollen som barnens sexualuppfostrare som föräldrarna tidigare haft, förflyttades som sagt nu till så kallade experter. Statens skolor blev byråer som undervisade i sexualkunskap, fastän de tidigare hade försökt få slut på barnets sexualitet. De ”experter” som undervisade på byråerna upplyste barn om sex och hjälpte dem att få bort skuld som orsakats av deras föräldrar. De hjälpte också barnen att uppnå ett friskt och lyckligt sexliv som vuxna. Enligt ”experterna” var det viktigt att sexualiteten uttrycktes öppet och fritt istället för att man undertryckte den. (Fishman 1982 s. 280-281)

## **2.2 Ernest Bornemans psykosexuella utvecklingsteori**

Ernest Borneman var en banbrytande forskare inom pediatrik sexologi. Han var dessutom Österrikes främsta sexolog, som publicerat många artiklar och böcker om sexualitet. (Bullough 1994) Borneman har utarbetat en psykosexuell utvecklingsteori, som består av tio faser: nyföddhetsåldern, tidiga spädbarnsåldern, sena spädbarnsåldern, tultningsåldern, början på tultningsålderns pubertet, mitten på tultningsålderns pubertet, slutet på tultningsålderns pubertet, början på lekåldern, mitten på lekåldern samt slutet på lekåldern. Dessa faser redogörs för nedan.

### **2.2.1 Nyföddhetsåldern (eng. Newborn Age)**

Barnets nyföddhetsålder pågår från barnets födsel ända tills det är en månad gammalt. Nu börjar en viktig process i barnets liv, nämligen den sociala sexuella differentieringen. Processen handlar om att barnet tillägnar sig ett sexuellt beteende som är socialt accepterat, på basen av de sociala influenser som påverkar barnet från och med födseln. (Borneman 1994 s. 49) Perioden när barnet är nyfött är också en tid som innebär stora omställningar för barnet. Det måste nu anpassa sig till att leva utanför livmodern, både fysiskt och psykiskt. (Borneman 1994 s. 50)

Borneman kallar inte den här perioden bara för nyföddhetsåldern, utan också för den autoerotiska hudfasen (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 55). Perioden kallas för hud-

fasen, eftersom barnet njuter av hudkontakt. Det njuter både av att få vara tätt intill föräldrarnas hud och av att själv få bli smekt på sin bara hud. Kroppskontakten till föräldrarna har en lugnande inverkan på barnet. Barnet njuter också av lugnande, vaggande rörelser. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 55; Borneman 1994 s. 52)

Speciellt de genitala och anala, men också andra områden på barnets hud blir omvandlade till erogena zoner av daglig stimulering. Det sker till exempel när föräldern tvättar och byter blöja på barnet. Barnets första erogena zon är ändå munnen. Det är den därför att barnets läppar, tandkött och tunga blir känsliga av att det vill ha mat. Det här sker från och med den första amningen. (Borneman 1994 s. 57)

Redan i den här åldern får nästan alla pojkar erektion. Erektionen uppstår oftast en kort stund före barnet urinerar och vanligtvis efter att det har sovit djupt i ungefär en halv timme. (Borneman 1994 s. 52) I det här utvecklingskedet är det viktigt att barnet får mycket närhet och ömhet av föräldrarna. Ifall barnet inte får det, försenas utvecklingen och i värsta fall stannar barnets utveckling helt. (Borneman 1994 s. 60)

### **2.2.2 Tidiga spädbarnsåldern (eng. Early Infancy Age)**

Tidiga spädbarnsåldern pågår när barnet är mellan två och sex månader gammalt. I det här skedet är huden ännu ett viktigt sinne. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 55) I barnets liv är det här en tid när det börjar undersöka sin omgivning (Borneman 1994 s. 68). Under den här perioden börjar barnet också reagera med olika uttryck, som leende och skratt (Borneman 1994 s. 69).

Den här fasen kallas för den orala, eftersom barnet undersöker människor och föremål med sin mun och tunga. Den orala fasen kan uppdelas i två stadier. Det första stadiet karakteriseras av att barnet vill suga på saker och ting, medan under det andra stadiet (från ungefär sjunde månaden framåt) får barnet sin första tand och istället för att barnet vill suga vill det bita. (Borneman 1994 s. 75)

Barnets erogena zon är fortfarande munnen. Men barnet suger nu också på kroppsdelar och föremål, inte bara på moderns bröst som tidigare. I den här åldern stoppar barnet det mesta i munnen: sina fingrar och tår, leksaker, klädesplagg och andra föremål. Barnet

undersöker allt med hjälp av sin mun. Ända tills barnet är ungefär två år gammalt undersöker det saker och ting med sin mun. (Borneman 1994 s. 70-71)

Barnet tycker också om att gnida föremål mot kroppen. Borneman menar att man förr trodde att barnet gjorde på det här sättet för att kunna flytta föremål. Man trodde det, därför att barnet i den här åldern inte ännu kan öppna sin hand när det ska flytta ett föremål åt sidan, men kan stänga handen för att gripa tag i ett föremål. Man trodde att barnet på det här sättet försökte få föremålet att glida ur handen. Enligt Borneman kan det här också vara sant, men barnet visar ändå en sån njutning och glädje att det får honom att tro att det ger barnet en sorts tillfredsställelse. (Borneman 1994 s. 69)

Barnet börjar nu också att undersöka sina händer och fötter. Med ögonen följer det rörelserna det gör med sina händer och fötter. Barnet inser ännu inte i det här skedet att händerna och fötterna hör till den egna kroppen och att det är barnet som rör på dem. När barnet rör könsorganet är det samma sak. Det är enligt Borneman tveksamt om barnet vet att det hör till den egna kroppen. Könsorganet är därför inte mer märkvärdigt för spädbarnet än till exempel munnen, fingrarna, naveln eller tårna. (Borneman 1994 s. 69)

### **2.2.3 Sena spädbarnsåldern (eng. Late Infancy Age)**

Sena spädbarnsåldern pågår från när barnet är sju månader gammalt tills det är tolv månader gammalt (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 55). Under den här perioden lär sig barnet först att kräla, sen att krypa och till sist att gå. På det sättet kan det ta sig längre ifrån sin mamma och bli mer självständigt. Barnet har hittills levt i symbios med sin mamma, men nu försöker barnet frigöra sig från den. (Borneman 1994 s. 90) Barnets förmåga att stiga upp och stå vidgar barnets perspektiv och världsbild (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 55).

Många barn tittar medvetet på sina könsorgan för första gången i den här åldern. I och med att barnet lär sig att gå, märker många pojkar att det känns bra när de gnider sin penis och sina testiklar mot övre sidan av låret. (Borneman 1994 s. 90) Barnet förstår också i den här åldern att det tillhör någotdera könet (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 55; Borneman 1994 s. 93).



#### **2.2.4 Tultningsåldern (eng. Toddler Age)**

Tultningsåldern pågår under barnets andra år. I den här åldern sker det vissa förändringar i barnets liv. Till exempel blir det aktuellt för barnet att lära sig att utföra sina behov i pottan. Barnet har också i den här åldern en allt starkare strävan att bli självständigt, barnet vill göra allt själv. De här förändringarna och utmaningarna kan medföra vissa svårigheter för barnet, men på samma gång är barnets andra år också en tid när barnet får koppla av efter allt vad det har presterat. Det är också en tid när barnets ordförråd växer, eftersom barnet hela tiden lär sig fler ord. (Borneman 1994 s. 121)

I den här åldern börjar pojken upptäcka och medvetet undersöka sin penis och sin sexualitet. Pojken märker nu för första gången erektionen, som sker helt utan att han på något sätt själv fått den att uppstå. Flickan börjar också så småningom att medvetet undersöka sitt könsorgan. (Borneman 1994 s. 127) Flickor och pojkar börjar mot slutet av andra året att leka mamma- och pappa lekar tillsammans. Till leken hör att de lagar en säng åt sig, de pussar och kramar varandra och ofta känner de också på varandras könsorgan. Det här gör de troligen för att de sett föräldrar och andra vuxna göra på samma sätt, inte för att de vill stimulera varandras könsorgan. (Borneman 1994 s. 129)

Analöppningen är nu den erogena zonen. Det här visar sig på olika sätt, bland annat när barnet byter från flytande till fast mat. Då blir grovtarmen, ändtarmen och analöppningen utvidgade så att fast mat ska kunna passera. Det känns behagligt för barnet när analöppningen utvidgas. (Borneman 1994 s. 129-130)

Det som kommer genom analöppningen, det vill säga avföringen intresserar barnet i den här åldern. Det här kommer till uttryck så, att barnet tycker om att se på när andra barn och vuxna får avföring. Barnet tycker också om att leka med sin avföring. För barnet är det här väldigt roligt. Om man hindrar barnet från det här, kan man störa barnets växande självförtroende och kreativitet, eftersom det stolt vill visa upp något det åstadkommit helt själv. Ifall föräldrar eller andra vuxna blir äcklade och reagerar väldigt negativt i en sådan situation, kan följden vara att barnet blir förvirrat och skrämt. I värsta fall kan de vuxnas reaktioner ge barnet ett trauma för resten av livet. (Borneman 1994 s. 130)

Själva analöppningen är också väldigt intressant för barnet. Det här visar sig genom att barnet stoppar in allt möjligt i sin egen eller andra barns analöppning. Barnet kan stoppa in allt möjligt smått, till exempel ärter. (Borneman 1994 s. 131)

### **2.2.5 Början på tultningsålderns pubertet (eng. Beginning of the Toddler's Puberty)**

En pseudopubertet pågår för många barn när de är mellan tre och fem år gamla. Därifrån kommer namnet tultningsålderns pubertet. Tultningsålderns pubertet har Borneman dessutom delat in i tre olika skeden: början, mitten och slutet på tultningsålderns pubertet. Början på tultningsålderns pubertet pågår under barnets tredje år. (Borneman 1994 s. 143-144)

I den här åldern utvecklas barnets språk, och barnet börjar nu fråga en massa frågor. Nu börjar barnet också använda personliga pronomen. Istället för att det kallar sig med sitt förnamn som det tidigare gjort, börjar det använda ordet "jag". (Borneman 1994 s. 144-145) Förutom orden "jag" och "du", börjar barnet också använda prepositioner och adverb. I samband med att barnets ordförråd utvidgas och barnet börjar prata mer, blir barnet också intresserat av "förbjudna" ord och ramsor. Orden och ramsorna lär de sig från andra barn, och delar själv med sig av till andra. De "förbjudna" orden och ramsorna är sexuella ord, till exempel könsord. (Borneman 1994 s. 146-147)

Frågor som är aktuella för barnet i den här åldern är: hur blev jag till? Varifrån har jag kommit? Barnet undrar också varifrån alla andra kommer. Varifrån föräldrar, syskon och andra barn kommer. En fråga barnet också ofta ställer i den här åldern är om barnet, ifall det är en pojke, kan gifta sig med mamman ifall pappan dör, och andra vägen ifall barnet är en flicka. (Borneman 1994 s. 149-150) Barnets nyfikenhet och ivriga frågeställande är en del av barnets sexuella utforskande. Till barnets sexuella utforskande i den här åldern hör också att det nyfiket undersöker och ställer frågor gällande sitt kön. Det här gör barnet för att få sin könstillhörighet bekräftad och på så sätt utveckla en stabil könsidentitet. Barnet är också intresserat av könsskillnaderna mellan män och kvinnor, och studerar därför gärna föräldrarnas och andra vuxnas könsorgan, samt mammas bröst. När föräldrarna och andra klär av- och på sig vill barnet vara med och se på. Flickan har redan i två-årsåldern upptäckt att pojken har något som hon inte har, det vill

säga en penis. Pojkens penis börjar intressera flickan mer, och hon vill ofta undersöka den, i och med att könsskillnaderna börjar intressera allt mer. (Borneman 1994 s. 149-150)

Både flickan och pojken blir allt mer intresserade av sin egen kropp, och speciellt av sitt eget könsorgan i den här åldern. De undersöker sina könsorgan och masturberar. De undersöker också varandras könsorgan, men det är oftast flickan som tar initiativet till det. (Borneman 1994 s. 151-152) I den här åldern väcks också barnets intresse för vad föräldrarna gör i sovrummet på natten när de vill vara för sig själva. Barnets intresse ökar ifall föräldrarna förbjuder det från att komma till deras sovrum på natten. När föräldrarna låser badrums- och toalettdörrar väcks barnets intresse ännu mer. Barnet tolkar föräldrarnas uppförande som en rädsla för att visa sig naken inför andra. (Borneman 1994 s. 149)

Det anala området är fortsättningsvis den erogena zonen. Barnet känner en viss njutning när det håller tillbaka avföringen, och sen trycker ut den genom analöppningen. Det här ger barnet mer tillfredsställelse än masturbation i två- och tre- årsåldern. (Borneman 1994 s. 153-154) Barnet njuter inte bara av att kontrollera sin avföring, utan tycker även att urinering är intressant. Skillnaden mellan pojkar och flickor när de urinerar intresserar barnet. Att pojken står när han urinerar, medan flickan sitter. Många pojkar börjar att leka när de urinerar, de gör ormar och annat i snön, på träd och på marken. Många flickor försöker känna tillfredsställelse genom att pressa ihop sina ben och på det sättet "hålla tillbaka" så länge det går, för att sedan urinera. (Borneman 1994 s. 161-162)

### **2.2.6 Mitten på tultningsålderns pubertet (eng. Middle of the Toddler's Puberty)**

Mitten på tultningsålderns pubertet pågår under barnets fjärde år. I den här åldern utforskar barnet sexualiteten ännu mer jämfört med i tre- årsåldern. (Borneman 1994 s. 181) Den här åldern kallas också för den genitila fasen, eftersom det nu är det genitila området som ger barnet vällust (Borneman 1994 s. 184).

Omgivningen intresserar nu barnet allt mer, och det blir hela tiden bättre på att lära sig nya saker. Nu växer också fantasin, och barnet använder den i olika lekar. Många barn använder sin fantasi bland annat till att hitta på låtsaskompisar, som de pratar och leker

med. När barnet samtalar med sin låtsaskompis vågar det mer ge uttryck för sådant som har med sexualiteten att göra än när det frågar sina föräldrar. (Borneman 1994 s. 182)

I den här åldern utforskar barnet sexualiteten genom att fråga massor. Det frågar inte längre bara om hur barn och vuxna har kommit till, utan också om den individuella sexuella identiteten. (Borneman 1994 s. 182) Flickan och pojken riktar nu frågorna till sin pappa, eftersom han i det här skedet blir allt viktigare. Frågorna berör bland annat på vilket sätt och var barnet kommer ut ur mammans mage. En annan fråga barnet vill ha svar på är på vilket sätt föräldrarna har sexuellt umgänge med varandra. (Borneman 1994 s. 183)

Både pojkar och flickor börjar i den här åldern bli väldigt intresserade av hur kärleksrelationer bildas och ställer många frågor om det till föräldrarna. De frågar om förloving, bröllop, bruden, brudgummen och om att vara man och fru. Det här betyder att barnet börjar identifiera sig med föräldern. Både flickor och pojkar tänker också på hur barn blir till, och frågar ofta frågor om hur och när de själva kan skaffa sina egna barn. Barnet vill i den här åldern ofta gifta sig med föräldern av det motsatta könet och blir ofta svartsjukt på den andra föräldern. (Borneman 1994 s. 185-186)

Det är pojken som nu tar initiativet i de sexuella lekarna, som flickan gjorde tidigare (Borneman 1994 s. 183). De ”förbjudna” orden och ramsorna är mycket populära också i den här åldern (Borneman 1994 s. 184).

Pojkens erektion blir nu alltmer regelbunden. Många pojkar jämför nu sin penis med andra barns, och skryter om storleken. Flickorna däremot skryter om hur många kompisar de har. Nu uppstår också flick- och pojkgrupper. Flickorna leker för sig, och pojkarna för sig. Det här betyder inte att flickornas och pojkarnas intresse för varandra har avtagit, och att de därför leker mycket skilt för sig. Det betyder det motsatta, att spänningen mellan könen ökar. (Borneman 1994 s. 184-185)

### **2.2.7 Slutet på tultningsålderns pubertet (eng. End of the Toddler's Puberty)**

Slutet på tultningsålderns pubertet pågår under barnets femte år. Det sker vissa förändringar hos barnet nu, vilket gör att man kan säga att det femte året orsakar stress. (Borneman 1994 s. 205)

Barnets frågande är ännu aktuellt som en del av det sexuella utforskandet. Men nu handlar det inte längre om stora frågor, utan barnet koncentrerar sig på detaljer. Det undrar till exempel varifrån flickans urin kommer ut när hon urinerar, om det gör ont när man föder och varför pojken har testiklar. Barnet förstår nu vilken uppgift pappan har i förökningen, och förstår också att det självt en dag kommer att bli förälder. (Borneman 1994 s. 209)

Barnets behov av ömhet och närhet växer i den här åldern och de sexuella lekarna förändras. Lekarna handlar inte längre om att utforska sin egen och andra barns kropp, utan handlar nu om ett genuint sexuellt beteende. (Borneman 1994 s. 208) Bland pojkar förekommer det också sexuella lekar med djur. Pojken kan försöka masturbera djur, eller försöka trycka sin penis i dem. (Borneman 1994 s. 208)

Masturbering är ibland något som är mer desperat än lustfyllt. Ofta fantiserar barnet om sina föräldrar när det masturberar. Barnet fantiserar om föräldrarnas kroppsdelar. Föräldrarnas könsorgan kan de också fantisera om, men de är inte det centrala i fantasibilden. (Borneman 1994 s. 208)

I den här åldern får många pojkar erektion när de ser på när föräldrarna visar ömhet mot varandra, genom kramar och pussar. Flickan blir också upphetsad om hon ser på när vuxna kysser varandra eller på annat sätt uppvisar sexuellt beteende. (Borneman 1994 s. 209) Flickan och pojken säger fortfarande till föräldrarna att de vill gifta sig med föräldern av det motsatta könet (Borneman 1994 s. 210).

Pojkarna beter sig annorlunda när de får vara för sig själva i ett pojkgäng, än när de är med flickorna. Bland pojkarna förekommer det ofta tävlingar om vem som kan urinera längst och högst. Pojkarnas lekar är också aggressiva och vilda i den här åldern. De leker att de har vapen, och lekarna innehåller ofta slagsmål och mord. (Borneman 1994 s. 208)

### **2.2.8 Början på lekåldern (eng. Beginning of Childhood)**

Början på lekåldern pågår under barnets sjätte år. Sjätte året är för barnet relativt avslappnat och lugnt. Det är bara barnets skolstart som innebär en stor omställning. (Borneman 1994 s. 231)

Under tiden när barnet är sex, sju år gammalt tills det är tolv, tretton år gammalt står den sexuella utvecklingen stilla. Därför kallas den här perioden särskilt av psykoanalytiker för den latent perioden. (Borneman 1994 s. 231) De sexuella aktiviteterna minskar både bland flickor och pojkar (Borneman 1994 s. 232).

Relationen mellan könen är nu mer avslappnad, pojkar och flickor leker tillsammans. Men spänningen mellan könen ökar, vilket beror mera på åldern än på könen. (Borneman 1994 s. 232)

### **2.2.9 Mitten på lekåldern (eng. Middle Childhood)**

Mitten på lekåldern pågår när barnet är sju år gammalt. Det sjunde året är en period när barnet har väldigt motstridiga känslor och motstridigt beteende. Barnets känslor och beteende växlar under en kort tid från glädje till sorg, från välmående till depression, från utåtriktning till inåtvändhet. Barnet växlar hastigt från entusiasm till likgiltighet och från pratsamhet till tystnad. Samma beteende hos barnet kan man se i kontakten till föräldrarna. Ena stunden söker barnet närhet och kärlek hos föräldrarna, men i nästa stund blir föräldrarna avvisade. (Borneman 1994 s. 254)

”Förbjudna” ord, ramsor och skämt är populära ännu i sju-årsåldern, och föräldrarna blir nu och då chockade av barnets språk (Borneman 1994 s. 255). Barnet delar nu också ivrigt med sig av orden och ramsorna i skolan, och berättar gärna historier där de förekommer (Borneman 1994 s. 258).

Sjunde året är en tid när pojkarnas och flickornas sexuella utforskande sker på platser där de får vara för sig själva, till exempel på skolans toalett. Där utbyter de tankar om - och diskuterar sexuellt umgänge och förökning. Där visar de också könsorganen för varandra och känner på varandras könsorgan. (Borneman 1994 s. 257)

Barnet utforskar sexualiteten i den här åldern för att det försöker hitta sin identitet, inte för att sexuellt bli tillfredsställt eller för att tillfredsställa någon annan. Barnet kan bara hitta sin egen kroppsidentitet genom att utforska andra barns kroppar, jämföra, och se att andra barns kroppar ser annorlunda ut än den egna. (Borneman 1994 s. 257)

### **2.2.10 Slutet på lekåldern (eng. End of Childhood)**

Slutet på lekåldern pågår när barnet är åtta år gammalt. Det åttonde året är ett avslappnat och lugnt år. Det är ett år när barnets självförtroende, nyfikenhet och förmåga att lära sig nytt växer. (Borneman 1994 s. 269)

Det är en tid när barnet är aktivt, och cyklar långa vägar för att utforska sin omgivning. Det utforskar skogar, fält, dammar och övergivna hus, ja- allt möjligt. Allt är intressant och spännande. (Borneman 1994 s. 269-270) Ofta spenderar barnet nu mer tid borta än hemma. Barnet tycker att det är roligare att vara med kompisar än med föräldrar och släktingar. (Borneman 1994 s. 270-271)

Masturbering i den här åldern förekommer enskilt eller i grupp, och ibland masturberar barnen varandra (Borneman 1994 s. 271).

## **2.3 Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteori**

Sigmund Freud var en österrikisk läkare, neurolog och författare som utarbetade den psykosexuella utvecklingsteorin. Freuds psykosexuella utvecklingsteori består av fem faser: den orala, anala, falliska, latent och genitala fasen. (Newman & Newman 2009 s. 51) Dessa faser behandlas i detta kapitel. Först förklaras begrepp som framkommer i den psykosexuella utvecklingsteorin. De begrepp som förklaras är Oidipus- och Elektrakomplex, samt detet, jaget och överjaget.

### **2.3.1 Oidipus- och Elektrakomplex**

Freuds termer Oidipus- och Elektrakomplex betyder att barnet i tre till sexårs- åldern känner ett starkt sexuellt begär till föräldern av det motsatta könet. Oidipuskomplex handlar om att en pojke känner begär till modern, medan Elektrakomplex är det motsatta, att en flicka känner begär till fadern. På samma gång känner barnet svartsjuka mot

föräldern av samma kön. (Beckett & Taylor 2010 s. 28; Newman & Newman 2009 s. 51-52; Shaffer 2009 s. 40) Barnet önskar att det skulle ha föräldrarnas odelade uppmärksamhet, och på samma gång blir föräldern av samma kön en rival för barnet. Barnet kan fantisera att föräldern av samma kön ger sig av eller dör. Det finns samtidigt en rädsla hos barnet att ifall det visar sexuellt intresse mot föräldern av det motsatta könet, tycker inte föräldern av samma kön om barnet. Barnet är också oroligt för att föräldern av samma kön kommer att sluta älska det. (Beckett & Taylor 2010 s. 28; Newman & Newman 2009 s. 51-52)

Lösningen på Oidipus och Elektrakomplexet uppnår barnet genom att det identifierar sig med föräldern av samma kön och förtränger begäret efter föräldern av det motsatta könet (Beckett & Taylor 2010 s. 28). En lyckad lösning innebär också att överjaget starkt kommer fram och hjälper jaget att kontrollera oacceptabla impulser. Genom att barnet genomgår en process där det identifierar sig med föräldrarnas moraliska och etiska värderingar, uppnår det en ny självständighetsnivå och får beundran och godkännande av båda föräldrarna, som ser att barnet är på väg i en riktning mot mogenhet och självkontroll. Barnet förtränger det mesta av den här tidens intensiva och smärtsamma konflikter, och jaget träder fram med en ny grad av självkänsla och självförtroende gällande platsen i familjestrukturen. (Newman & Newman 2009 s. 51-52)

### **2.3.2 Detet, jaget och överjaget**

Freud beskrev tre komponenter av personligheten: detet, jaget och överjaget (Newman & Newman 2009 s. 49; Shaffer 2009 s. 39). De tre komponenterna utvecklas och blir gradvis integrerade i de fem psykosexuella faserna (Shaffer 2009 s. 39). Enligt Freud existerar bara detet från födseln, sen uppstår jaget under spädbarnstiden och överjaget formas under den tidiga barndomen (Newman & Newman 2009 s. 49).

Detet består av drifter och impulser, och fungerar enligt vad Freud kallar njutningsprincipen. Det betyder att detet strävar efter att omedelbart tillfredsställa begär och drifter och att undvika smärta. (Keenan & Evans 2009 s. 24; Newman & Newman 2009 s. 49; Shaffer 2009 s. 39) När detet handlar enligt njutningsprincipen tar det inte hänsyn till andras känslor, samhällets normer eller överenskommelser mellan människor (Newman



& Newman 2009 s. 49). Freud ansåg att ett spädbarns beteende domineras av detet (Keenan & Evans 2009 s. 24). Han ansåg att spädbarnets mentala processer bara innefattade impulser från detet, och att jaget och överjaget uppstår senare (Newman & Newman 2009 s. 49). När spädbarn till exempel är hungriga eller våta, vill de att någon tillfredsställer deras behov omedelbart, och gråter tills de fått sina behov tillfredsställda (Shaffer 2009 s. 39).

När människans drifter kommer i konflikt med verkligheten, i och med att hon utvecklas, uppstår jaget (Keenan & Evans 2009 s. 24). Freud ansåg att jaget börjar utvecklas vid sex eller åtta månaders- ålder, och är väl etablerat i två eller tre års- åldern. Jaget består av två delar. En del av jaget består bland annat av det fysiska självet, självbilden och självkänslan. Den andra delen av jaget innefattar mentala funktioner som har att göra med människans relation till omgivningen. De mentala funktionerna består av en mängd kognitiva processer som perception, inläring, minne, omdöme, självmedvetenhet, och språkkunskaper, som gör att en person kan ta in information, processa den, bedöma dess innebörd, och välja hur hon handlar därefter. (Newman & Newman 2009 s. 49-50) Jaget är den personlighetskomponenten som är medveten och förnuftig (Shaffer 2009 s. 39). Jaget svarar på kraven från detet och överjaget och hjälper människan att tillfredsställa sina behov, att leva upp till ideal och standarder, och att upprätta en hälsosam emotionell balans (Newman & Newman 2009 s. 49-50). När detet verkar enligt njutningsprincipen, verkar jaget enligt verklighetsprincipen (Newman & Newman 2009 s. 50). Det betyder att jagets uppgift är att hitta realistiska sätt på vilka människan kan tillfredsställa sina drifter och impulser (Shaffer 2009 s. 39). Jaget skyddar människan genom att det väntar med att tillfredsställa detets drifter och impulser tills det hittar en form av uttryckssätt eller tillfredsställelse som är socialt acceptabel (Keenan & Evans 2009 s. 24; Newman & Newman 2009 s. 50; Shaffer 2009 s. 39).

Enligt Freud börjar överjaget utvecklas först i fem eller sexårs- åldern, och är troligen inte fast etablerat förrän flera år senare. Överjaget består av två funktioner, en straffande och en belönande. Det är samvetet som tar fram den straffande funktionen, eftersom det innefattar idéer om hurudant uppförande och hurudana tankar som är opassande och oacceptabla. Jag- idealet tar fram den belönande funktionen, eftersom det innefattar idéer om hurudant uppförande och vilka tankar som är beundransvärda och acceptabla.

Överjaget tenderar att vara strängt och orealistiskt i sina krav, eftersom det formas under tidiga barndomsår. Lika ologiskt som detet är i sitt sökande efter nöje är ofta överjaget i sökandet efter ett beteende som är passande och accepterat. (Newman & Newman 2009 s. 50-51) Barnet behöver ingen vuxen för att säga till när det betett sig bra eller dåligt, för när överjaget dyker upp är barnet medvetet och känner skuld eller skam när det betett sig på ett oetiskt sätt (Shaffer 2009 s. 39). På samma sätt sänder överjaget en varning genom att skapa känslor av ångest och skuld, när barnet tänker på att uppföra sig på ett sätt som är omoraliskt och oacceptabelt (Newman & Newman 2009 s. 50-51). Överjaget är som en inre kritiker, som kräver att jaget hittar socialt acceptabla uttrycks-sätt för detets oönskade impulser och drifter (Shaffer 2009 s. 39).

### **2.3.3 Den psykosexuella utvecklingsteorin**

Enligt Freud flyttar fokuset för sex instinkten från en kroppsdel till en annan när den mognar. Enligt honom för varje förflyttning av fokuset med sig en ny fas av psykosexuell utveckling. (Shaffer 2009 s. 40) Freud försökte med sin psykosexuella utvecklings-teori visa, hur sexualiteten börjar redan i spädbarnsåldern som förknippad med, men ändå annorlunda än de vuxnas sexualitet och hur den utvecklas genom olika faser (Bregger 2009 s. 6). I varje psykosexuell fas måste föräldrarna vara försiktiga och finkänsliga med sitt barn, ansåg Freud. Ifall föräldrarna tillåter antingen för mycket eller för lite angående barnets tillfredsställelse av sina sexuella behov kan det förorsaka att barnet blir besatt med den aktivitet som blev starkt uppmuntrad eller förbjuden. Barnet kan bli fixerat av aktiviteten och genom hela livet behålla en del av den. Ett spädbarn till exempel som blivit straffad för sugande på tummen, kan uttrycka den orala fixeringen genom substitut som kedjerökande eller oralsex som vuxen. Tidiga barndomsupplevelser och konflikter kan förfölja människan under många år och influera hennes personlighet, intressen och aktiviteter som vuxen menade Freud. (Shaffer 2009 s. 40)

### **2.3.4 Den orala fasen**

Den orala fasen pågår under barnets första levnadsår (Keenan & Evans 2009 s. 25; Newman & Newman 2009 s. 51; Sterling Honig 2000 s. 72). Under denna fas är munnen platsen för sexuell tillfredsställelse, och spädbarnet använder munnen till att undersöka omgivningen, för att uttrycka spänning och för att uppleva välbehag (Newman & Newman 2009 s. 51). I denna fas känner spädbarnet välbehag genom att suga, tugga och bita (Keenan & Evans 2009 s. 25). Munnen, läpparna och det allmänna orala området är speciellt känsliga under den orala fasen. Upplevelser och stimulerande anknytning till andra kroppsdelar är av mindre betydelse i denna fas. (Breger 2009 s. 6-7) Barnet känner välbehag när det suger mjölk, och tar för givet att mamman som ammar barnet eller en vårdare som håller i mjölkflaskan ska vara där och tillfredsställa barnets behov (Beckett & Taylor 2010 s. 27). Den orala fasen är den mest primitiva fasen. Det är en tid när barnet ännu inte lärt sig att det själv och andra är avskiljda från varandra, att de är separata varelser. (Beckett & Taylor 2010 s. 27) Jaget blir tydligare avskiljt och barnet blir medvetet om att det själv och andra är separata individer, när det lär sig att skjuta upp tillfredsställelse. I och med att barnet vet att det är avskiljt från andra, inser det att alla önskningar inte kan tillfredsställas. (Newman & Newman 2009 s. 51)

### **2.3.5 Den anala fasen**

Den anala fasen pågår under barnets andra levnadsår. Under denna fas är analöppningen den centrala källan för välbehag. (Beckett & Taylor 2010 s. 27; Newman & Newman 2009 s. 51; Sterling Honig 2000 s. 72) Denna kroppsdel verkar ofta mystisk och förknippad med skamliga eller förbjudna aktiviteter, på grund av att analöppningen finns bakom barnet (Sterling Honig 2000 s. 72). Barnet lär sig under denna fas att kontrollera sin avföring genom att hålla den inne, och att släppa ut den (Newman & Newman 2009 s. 51). Att kontrollera avföringen och urineringen är de primära metoderna för att tillfredsställa den sexuella instinkten i den här fasen (Shaffer 2009 s. 40). Det som ofta är aktuellt under denna fas är potträning (Beckett & Taylor 2010 s. 27; Breger 2009 s. 7). Barnet lär sig genom potträningen att motstå den omedelbara impulsen att släppa ut sin avföring och istället lär sig barnet att kontrollera och skjuta upp den. Barnet uppmuntras till att inte ha avföring när som helst det känner för det, och blir berömt av att ha avföring på rätt plats. (Beckett & Taylor 2010 s. 27) Potträning kan orsaka stora konflikter

mellan barnet och dess föräldrar, vilket kan ha bestående effekter för barnet. Ifall barnet blir straffat för pott "olyckor" kan det bli hämmat och stökigt. (Shaffer 2009 s. 40)

### **2.3.6 Den falliska fasen**

Den falliska fasen börjar när barnet är tre år gammalt, och kan räcka tills barnet är sex år gammalt (Keenan & Evans 2009 s. 25; Newman & Newman 2009 s. 51). I denna fas uppnår barnet tillfredsställelse och välbehag genom att stimulera könsorganet (Keenan & Evans 2009 s. 25; Newman & Newman 2009 s. 51). I den falliska fasen är penis enligt Freud fokuset för både pojkar och flickor, och flickor blir under den här fasen medvetna om att de saknar en penis. En term som Freud använder i det här sammanhanget är penisavund. (Beckett & Taylor 2010 s. 28) Barnet riktar sexuell aktivitet mot båda könen, därför beskriver Freud barnets beteende i denna fas som bisexuellt. I den falliska fasen förekommer Oidipuskomplex hos pojkar och Elektrakomplex hos flickor. (Newman & Newman 2009 s. 51)

### **2.3.7 Den latent fasen**

Freud ansåg att barnet stiger in i den latent fasen när väl Oidipus eller Elektrakonflikten är löst. Denna fas räcker från när barnet är ungefär sju år gammalt till puberteten. Inga nya utmärkande konflikter eller impulser uppstår under den latent fasen, och den primära personlighetsutvecklingen under den här perioden är jagets mognande. (Newman & Newman 2009 s. 52) Sexuella konflikter förträngs och sexuella drifter och begär blir fokuserade till skolarbete och lek, till följd av trauman från den falliska fasen. När barnet får mer problemlösande förmågor genom skolan, och tar till sig samhällsvärderingar, fortsätter jaget och överjaget att utvecklas. (Shaffer 2009 s. 40) Barnet förtränger under den här fasen också sexuella drifter och begär, och fokuserar istället på utvecklandet av sociala och intellektuella färdigheter (Keenan & Evans 2009 s. 25).

### **2.3.8 Den genitala fasen**

Den sista utvecklingsfasen, den genitala fasen, börjar med pubertetens inträde. Puberteten gör att sexuella drifter och begär vaknar till liv igen. Dessa drifter och begär måste nu tonåringen lära sig att ge utlopp för på ett socialt acceptabelt sätt. (Keenan & Evans

2009 s. 25) Tonåringen hittar under denna fas sätt på vilka hon får utlopp för sina sexuella impulser i mogna relationer. Denna tid gör också att Oidipus eller Elektrakonflikter vaknar till liv igen och att ett arbete med tidigare identifieringar i barndomen börjar på nytt. Spänningen under tonåren förklarade Freud som ett resultat av det sexuella hot som tonåringen utgör för familjeenheten. Tonåringen kan dra sig undan familjen eller tillfälligt omvärdera sina föräldrar i ett försök att undvika det här hotet. I och med att den unga väljer en permanent sex partner, minskar hotet av intimitet mellan henne och hennes föräldrar. En mer självständig, oberoende relation till föräldrarna blir mot slutet av tonåren möjlig. De psykologiska konflikter som uppstår under ungdomstiden och under vuxen ålder är resultaten av ett misslyckande att tillfredsställa behov i barndomen ansåg Freud. (Newman & Newman 2009 s. 52)

### **3 METOD**

I detta kapitel presenteras den forsknings- och analysmetod som valts för studien, samt på vilket sätt de tillämpats på denna studie. Först presenteras kort forskningsmetoden för studien, som är litteraturöversikt. Sedan presenteras den analysmetod som valts för studien, som är innehållsanalys. Sen kommer en redogörelse för hur innehållsanalysen gjorts. Till sist i detta kapitel redogörs kort för etiska aspekter.

#### **3.1 Litteraturöversikt**

För detta examensarbete har litteraturöversikt valts som forskningsmetod. En litteraturöversikt är en forskning som baserar sig på skriftliga källor. Även om resten av arbetet baserar sig på en helt annan forskningsmetod, ska man alltid börja med att göra en litteraturöversikt om det ämne man har valt. En litteraturöversikt är viktig med tanke på att forskaren genom den får viktig bakgrundsinformation som utgör en viktig grund för den egentliga forskningen. Att göra en litteraturöversikt före den egentliga forskningen är viktigt också av andra skäl. För det första kan man genom att forskaren gjort en litteraturöversikt se, att hon är insatt i arbeten som tidigare gjorts inom ämnet. För det andra bidrar litteraturöversikten till att forskaren ser problemområdena, frågorna och luckorna i den kunskap som redan finns inom ämnet. För det tredje bidrar litteraturöversikten till

att läsaren ser vilka teorier och principer som påverkat hur forskaren gått till väga i arbetets egentliga forskning. (Denscombe 2000 s. 187-188)

Man kan också göra en litteraturöversikt i ett annat syfte. Istället för att göra en litteraturöversikt som en grund före man gör själva forskningen, kan man använda den som en forskningsmetod i sig. Då är de skriftliga källorna i sig en datakälla, och ett alternativ till frågeformulär, intervjuer eller observation. (Denscombe 2000 s. 187-188)

I detta examensarbete har litteraturöversikt använts som en forskningsmetod i sig. Litteraturöversikten utgör inte bara en grund före arbetets egentliga forskningsmetod, utan är den egentliga forskningsmetoden i arbetet. Istället för att frågeformulär, intervjuer och observation utgör datakällan, består arbetet endast av skriftliga källor i form av litteratur.

De skriftliga källor man använder sig av i en forskningsöversikt kan variera, men främst bör man använda sig av böcker och tidskrifter. I allmänhet hittar man den kunskap som forskningsprojektet bör bygga på från den typen av skriftliga källor. (Denscombe 2000 s. 188) Andra skriftliga källor man kan använda sig av är dokument tagna från internet och dagstidningar (Denscombe 2000 s. 190).

Alla källor måste noga granskas före de accepteras. Källorna måste värderas och deras trovärdighet måste bedömas. (Denscombe 2000 s. 188-189) När man granskar olika skriftliga källor för att veta om de är användbara finns det vissa saker man bör tänka på. I granskningen av tidskrifter bör man ta reda på hur länge tidskriften har funnits. I allmänhet är de tidskrifter som funnits länge bättre, men nyare tidskrifter bör man vara mer skeptisk till. Man bör också tänka på vem som har gett ut tidskriften och ifall artiklarna är granskade av experter. I fråga om böcker är det bra ifall man tidigare hört talas om bokens förlag och ifall ett universitetsförlag gett ut boken. I det fallet är boken pålitligare. När man använder sig av dagstidningar bör man tänka på att många av dem inte alls är skrivna på ett objektivt sätt. Samma granskningsregler gäller för internetdokument, med undantag av att internetdokument måste kvalitetsgranskas särskilt noga. Det bör man göra med tanke på att det inte finns några strikta regler för vad som får publiceras på internet. (Denscombe 2000 s. 189-191)

## 3.2 Innehållsanalys

Innehållsanalys har valts som metod för att analysera studiens litteratur. Med hjälp av innehållsanalys kan man som forskare analysera innehållet i ett dokument (Denscombe 2000 s. 199). Det material som analyseras kan antingen vara kvalitativt eller kvantitativt. Ett kvalitativt material kan till exempel vara berättelser, medan ett kvantitativt material innehåller siffror. (Janhonen & Nikkonen 2001 s. 23) Innehållsanalysen kan användas till både text, ljud och bilder. Metoden kan användas av statsvetare till att studera utskrifter av tal och av pedagoger kan den till exempel användas till att studera innehållet i barnböcker. (Denscombe 2000 s. 199)

Oberoende av vad man studerar går man till väga på ett ganska enkelt och logiskt sätt när man gör en innehållsanalys (Denscombe 2000 s. 199). Innehållsanalysen går ut på, att man gör ett sammandrag av det samlade materialet så att man kan beskriva de fenomen som undersöks på ett kort och generellt sätt (Janhonen & Nikkonen 2001 s. 23). När man använder sig av innehållsanalys delar man systematiskt och steg för steg upp fakta i klasser så att man lättare ska kunna lägga märke till olika mönster och teman (Forsberg & Wengström 2003 s. 146).

När man analyserar en text med hjälp av innehållsanalys, går man systematiskt igenom vissa steg. För det första delar man upp texten i kategorier, vilka består av olika teman eller problemställningar. Varje kategori fyller man sedan med innehåll, vilket betyder att man illustrerar dem med hjälp av citat. Efter det räknar man hur ofta ett tema eller en problemställning nämns i texten. Sen jämför man intervjuer, observationer eller forskningar och ser vad de har för skillnader och likheter. Till sist söker man efter förklaringar till de skillnader man hittat. (Jacobsen 2007 s. 139)

Jag läste igenom de fem valda böckerna från pärm till pärm, och streckade under allt jag tyckte var relevant med tanke på mina forskningsfrågor. Efter det delade jag upp texten i olika kategorier enligt olika teman som mina böcker tog upp. Sedan sorterade jag innehållet i de olika kategorierna jag hittat. Sen sökte jag efter likheter och skillnader i de olika böckerna. Till sist sökte jag efter förklaringar till de skillnader jag hittat.

När jag läst igenom böckerna, kom jag fram till fem olika kategorier: svar på barnets frågor, sexuellt ordförråd, sexuella lekar, masturbering och stödandet av den sexuella

utvecklingen i spädbarnsåldern. Jag valde sen att utgå från mina forskningsfrågor, och formulerade tre huvudrubriker som också blev mina övergripande teman. Mina huvudrubriker och teman blev: Spädbarnsåldern, kommunikation och förhållningssätt. Sen strukturerade jag mina fem kategorier under mina tre teman. Då blev underrubriken till mitt första tema: stödandet av den sexuella utvecklingen i spädbarnsåldern. Underrubrikerna till mitt andra tema blev: svar på barnets frågor och sexuellt ordförråd, och underrubrikerna till mitt tredje tema blev: sexuella lekar och masturbering.

### **3.3 Forskningsetiska aspekter**

När man gör en litteraturöversikt bör man ta vissa etiska aspekter i beaktande. Speciellt bör man tänka etiskt när man väljer materialet för studien, och presenterar studiens resultat (Forsberg & Wengström 2003 s. 73-74). När materialet för studien ska bestå av böcker, är det viktigt när man väljer böckerna, att se vilket förlag som gett ut dem. Som det tidigare också nämnts, är det bra ifall man tidigare hört talas om bokens förlag eller om ett universitetsförlag gett ut boken. (Denscombe 2000 s. 189-191) Detta examensarbete består av endast böcker. I detta fall har jag fått vara noga med att kontrollera, så att jag har känt till böckernas förlag. Alla de böcker som ingår i studien har utgivits av förlag som är kända.

Även fast man är nybörjare på forskning, som när man skriver sitt examensarbete, finns det vissa saker man bör tänka på för att handla etiskt. Om man vill handla etiskt, ska man inte plagiera, och inte heller ta åt sig äran för andras resultat. Det är stöld att med avsikt plagiera. Den som plagierar stjälar inte bara ord, utan genom att inte erkänna en källa, stjälar hon också den bekräftelse som ärliga forskare förtjänar. (Booth et al. 2004 s. 248-249)

Om man vill handla etiskt, ska man inte heller skriva rapporter som är oriktiga eller osanna, eller hitta på resultat. Det är också viktigt att tänka på, att man inte hånar eller förvränger uppfattningar som man inte själv håller med om. Inte heller ska man förstöra eller dölja sådan information och sådana källor som är viktiga för andra. (Booth et al. 2004 s. 248)



## 4 MATERIAL

I detta kapitel presenteras studiens datainsamling, det vill säga hurudant tillvägagångssättet varit för att samla in studiens material. Både databaser och sökord som använts i insamlingen av material, resultatet från datainsamlingen samt kriterier för vilket material som valdes redogörs för. Till sist presenteras kort de böcker som valdes för studiens analysdel.

### 4.1 Datainsamling

Den första datainsamlingen genomfördes under hösten 2009. Databaserna som användes var Ebsco, Arto, Medic och Google Scholar. I sökningen användes många sökord, som kombinerades på olika sätt. Via sökningen hittades många forskningar, men inga valdes till studien. Orsaken var att många var ovetenskapliga eller så behandlade de inte studiens ämne. Många av de vetenskapliga forskningar som hittades behandlade sexuellt utnyttjande. Många forskningar som hittades behandlade nog barnets sexuella beteende, men inte stödandet av barnets sexuella utveckling. Eftersom inga forskningar hittades som skulle ha varit lämpliga med tanke på ämnet, gjordes valet att avgränsa materialet för studien till endast litteratur.

Den andra datainsamlingen genomfördes under våren 2010. Databaserna som användes var Arken, Helka och Helmet. Sökorden användes både enskilt och i olika kombinationer. Följande sökord användes: lapset, lapsi, seksuaalisuus, seksuaalinen kehitys, lapsen seksuaalisuus, barn, sexualitet, sexuell utveckling, barnets sexualitet. Även en författares namn användes som sökord. Detaljerad information om sökningen finns i tabell 1.

Urvalskriterierna för vilka böcker som valdes för studien var:

1. Böckerna skulle vara skrivna på svenska, finska eller engelska.
2. Böckerna skulle vara publicerade år 2000 eller senare.
3. Bokförlaget skulle vara känt.
4. Böckerna skulle vara vetenskapliga.

Fem böcker från databasen Helmet valdes. Anledningen var att de uppfyllde urvalskriterierna. Från Helmet hittades framför allt de nyaste böckerna, som behandlade stödandet av barnets sexuella utveckling. Böcker valdes inte från de andra databaserna eftersom de inte uppfyllde urvalskriterierna. De var antingen för gamla eller så behandlade de inte studiens ämne.

De flesta av de fem böcker som valdes inför analysdelen är främst riktade till föräldrar. De är guider till föräldrar, som handlar om hur de ska stöda barnets sexuella utveckling. De övriga böckerna är riktade till föräldrar, professionella och andra vuxna som är i kontakt med barn. De tar också upp olika ämnen som gäller barnets sexuella utveckling, och hur den ska stödas. Böckerna som valdes för analysdelen är: Seksiä vaatteet päällä, skriven av Katriina Bildjuschkin och Susanna Ruuhilahti; Portaita pitkin, skriven av Erja Korteniemi- Poikela och Raisa Cacciatore; Vauvasta naperoiseksi, skriven av Erja Korteniemi- Poikela och Raisa Cacciatore; Tytöt, pojat ja seksi, skriven av Saara Kinnunen samt Huomenna pannaan pussauskoppiin, skriven av Raisa Cacciatore.

*Tabell 1. Litteratursökningen*

Databas	Sökord	Antal träffar	Antal använda böcker
Arken	Barn and sexualitet	4	0
Arken	Lapsi and seksuaalisuus	0	0
Arken	Barn and sexuell utveckling	1	0
Arken	Barnets sexualitet	220	0
Arken	Lapsen seksuaalisuus	96	0
Helka	Lapset and seksuaalisuus	47	0
Helka	Lapset ja seksuaalisuus	12	0
Helka	Barn and sexualitet	7	0
Helka	Lapset ja seksuaalinen kehitys	8	0
Helmet	Lapset ja seksuaalisuus	20	4
Helmet	Lapset ja seksuaalinen kehitys	6	0
Helmet	Barn och sexualitet	5	0
Helmet	Bildjuschkin	3	1

## 5 RESULTATREDOVISNING

I detta kapitel kommer resultatet av innehållsanalysen att presenteras, utgående från studiens forskningsfrågor. Forskningsfrågorna lyder: Hur kan föräldrar och professionella stöda barnets sexuella utveckling i spädbarnsåldern? Hur ska föräldrar och professionella kommunicera med barnet om sexualiteten? Hur ska föräldrar och professionella förhålla sig till barnets sexuella lekar och masturbering? Resultatet presenteras här systematiskt under de underrubriker som uppstod till varje huvudrubrik.

### 5.1 Spädbarnsåldern

#### 5.1.1 Stödandet av den sexuella utvecklingen i spädbarnsåldern

Alla böcker i studien som behandlar stödandet av den sexuella utvecklingen i spädbarnsåldern lyfter fram, att närheten och tryggheten är viktiga för att stöda barnets sexuella utveckling. Alla böcker tar upp att föräldrar och andra vårdare kan stöda barnets sexuella utveckling i spädbarnsåldern genom att ge barnet mycket beröring, närhet och trygghet. (Cacciatore 2007 s. 137-138; Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2010 s. 24; Kinnunen 2001 s. 12-14) Både Cacciatore och Kinnunen kommer fram till, att spädbarnsåldern skapar en grund för sexualiteten (Cacciatore 2007 s. 137-138; Kinnunen 2001 s.12-14). De menar också att tillfredsställandet av barnets behov är en viktig komponent i stödandet av barnets sexuella utveckling. Enligt dem bygger det en god grund för barnets sexuella utveckling ifall barnet får sina behov tillfredsställda och får trygghet. (Cacciatore 2007 s.137-138; Kinnunen 2001 s. 12-14)

Alla böcker tar också upp, att närheten och beröringen barnet får är viktiga också på grund av att barnet på basen av det skapar sig en kroppsbild (Cacciatore 2007 s. 137-138; Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2010 s. 24; Kinnunen 2001 s. 12-14). Kinnunen poängterar att barnet får de första upplevelserna av den egna kroppen när det får beröring. När barnet får behaglig beröring upplever det att den egna kroppen är god och att barnet är omtyckt av andra. (Kinnunen 2001 s.12-14) Cacciatore och Korteniemi- Poikela poängterar också att både barnets självförtroende och positiva kroppsbild förstärks av beröring (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2010 s. 24).

Cacciatore betonar vilken betydelse den växelverkan barnet är i med sina föräldrar och andra har. Den har betydelse för om barnet senare i livet vågar vara sexuellt nära en annan människa. En god växelverkan resulterar i att barnet som vuxen vågar uppleva sexuell närhet och känna sexuell njutning. Det här betyder bland annat att barnet som vuxen vågar och har förmågan att bli upphetsad och uppnå orgasm. Det är möjligt om barnet fått mycket närhet och trygghet. (Cacciatore 2007 s. 137-138)

## **5.2 Kommunikation**

### **5.2.1 Svar på barnets frågor**

De böcker i studien som behandlar barnets sexuella frågor kommer alla fram till samma sak angående hur man ska svara på barnets frågor. Som vuxen ska man svara på barnets frågor kort, tydligt, sakligt och på ett sådant sätt att man inte behöver ändra på svaret senare (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s.21,54; Cacciatore 2007 s. 42,120; Kinnunen 2001 s. 24,26). Kinnunen tillägger, att för att kunna svara exakt på det som barnet frågar, borde man som vuxen lyssna väldigt noga på barnets frågor. Ett litet barn har inget behov av svar som är väldigt omfattande och fyllda med detaljer för det förstår barnet inget av. (Kinnunen 2001 s. 24,26) Bildjuschkin & Ruuhilahti förklarar varför man som vuxen bör ge ett svar som man inte behöver ändra på senare. De menar att svaret borde vara sådant, att man senare kan precisera och ge mer fakta om saken utan att ändra på det tidigare svaret (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 21). Ifall den vuxne ändrar på det hon tidigare sagt när barnet senare kanske återkommer till samma fråga eller frågar om en ny sak, kan barnet inte längre lita på den vuxne och på vad som är sant (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 54).

Kinnunen och Bildjuschkin & Ruuhilahti poängterar hur viktigt det är att vara totalt ärlig när man svarar på barnets frågor (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 54; Kinnunen 2001 s. 24,26). Kinnunen betonar ännu hur viktigt det är att alltid svara på frågorna (Kinnunen 2001 s. 24,26). Om barnet frågar samma sak flera gånger är det ändå viktigt att svara på frågan. Annars kan barnet gå till kompisar för att ta reda på svaret eller söker svaret i fantasin. Barnet kan då få en helt felaktig bild som i värsta fall kan skrämma barnet. (Kinnunen 2001 s. 26)

Alla böcker tar också upp att man inte ska ge barnet en för grundlig information för tidigt. Man ska inte tvinga på sådan information som barnet ännu inte alls funderat på eller är nyfiskt inför, utan låta barnet utvecklas i egen takt. Därför är det viktigt att bara diskutera om saker som är aktuella för barnet. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 21; Cacciatore 2007 s. 42,120; Kinnunen 2001 s. 24-25,72)

En sak som Bildjuschkin & Ruuhilahti tar upp, som de andra inte gör är hur viktigt samarbetet mellan föräldrar och daghemspersonal är i den här frågan. Dagligen stöter daghemspersonal på barnets frågande om sexualiteten. Därför är det viktigt att föräldrar, daghemspersonal och andra vuxna som tar hand om barnet gemensamt kommer överens om regler. Tillsammans ska de komma överens om hur och i vilka situationer de pratar om sexualiteten med barnet. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 56)

Alla böcker betonar hur viktigt det är att tänka på med vilken ton man pratar om sexualiteten med barnet. Det är viktigt att prata om sexualiteten på ett positivt sätt, så att sexualiteten förmedlas till barnet som en positiv, naturlig och fin sak. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s.189; Cacciatore 2007 s. 42,120; Kinnunen 2001 s. 79) Det handlar mycket om vilka ord man väljer att använda när man pratar med barnet om sexualiteten menar Bildjuschkin & Ruuhilahti. Beroende på vilka ord den vuxne använder, förmedlar hon hurudan sexualiteten är. Ifall sexualiteten är en resurs i människans liv eller något negativt. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 189) Cacciatore tar ännu upp, att ifall den vuxne förhåller sig negativt till barnets frågande kan barnet sluta fråga för en tid. Det kan alltså tysta ner barnet för en tid. (Cacciatore 2007 s.42-43)

Cacciatore menar också att det är viktigt att säga till barnet ifall det frågar om sådant som känns för intimt. Då ska man helt enkelt säga åt barnet att den saken vill man inte prata om, att det är en privatsak. En bok kan vara bra att erbjuda som barnet sen får informationen från. Barnet ser att alla har rätt att dra en gräns när man känner att något är för privat när man som vuxen på ett vänligt, men målmedvetet sätt drar en gräns för vad man vill prata om. Cacciatore menar också att det är bra att berätta för barnet att man aldrig är tvungen att berätta åt någon om sådant som har med den egna sexualiteten, sällskapande, känslor och sex att göra. (Cacciatore 2007 s. 88)

### 5.2.2 Sexuellt ordförråd

Alla böcker som behandlar det sexuella ordförrådet är på samma linje. Enligt Kinnunen och Cacciatore & Korteniemi- Poikela är det bra om man i familjen utvecklar ett eget sexuellt ordförråd (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s.14; Kinnunen 2001 s. 18). Det är bra att i familjen komma överens om gemensamma benämningar för könsorganen och könsorganens olika delar, så att alla använder samma ord (Kinnunen 2001 s.19). Familjen kan själv välja vilka benämningar på könsorganen som används i familjen (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s.14). Eller så kan familjen hitta på sitt eget sexuella ordförråd, eftersom de sexuella ord de vuxna använder, inte alltid passar att användas med barn (Kinnunen 2001 s. 18). Cacciatore & Korteniemi- Poikela poängte- rar att det hemma är bra att använda sådana benämningar för könsorganen som är be- kanta och känns naturliga (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 19).

Enligt Cacciatore är det viktigt att berätta för barnet vad olika kroppsdelar heter, och förklara vilken funktion de har (Cacciatore 2007 s. 192). Då kan man bra ta hjälp av en bilderbok, så att man kan visa de olika delarna för barnet. Hon tar också upp vad som är viktigt att tänka på när man berättar för barnet om kroppens sexuella delar. Det är vik- tigt att prata om kroppens sexuella delar precis på samma sätt som om vilka som helst andra kroppsdelar. Barnet upplever att kroppens sexuella delar på något sätt är annor- lunda än resten av kroppsdelarna och att de är pinsamma att prata om, ifall man som vuxen pratar om de sexuella delarna endast under vissa speciella tider och på ett speci- ellt sätt. Det här kan begränsa barnet så att det för barnet känns svårt att fråga mer om ämnet. Genom att man inte skäms och inte håller tyst, utan istället pratar och berättar om de sexuella kroppsdelarna på ett positivt och värdigt sätt, kan man lära barnet att de sexuella kroppsdelarna är värdefulla. (Cacciatore 2007 s. 195) Enligt Cacciatore & Kor- teniemi- Poikela är det också viktigt att föräldrar och andra vuxna pratar om alla kroppsdelar på ett positivt sätt (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 14).

Bildjuschkin & Ruuhilahti tar upp, att barn i lågstadieåldern ofta använder begrepp som rör sexualiteten, men att de ofta inte förstår ordens innehåll. Det är då viktigt att som vuxen förklara begreppen och ge barnen ord för sådant de inte hittar ord för. (Bildjusch- kin & Ruuhilahti 2008 s. 165)

## 5.3 Förhållningssätt

### 5.3.1 Sexuella lekar

Nästan alla böcker är på samma linje gällande hur man ska förhålla sig till barnets sexuella lekar. De tar upp, att barnen i lugn och ro bör få leka sina lekar utan att bli störda (Cacciatore 2007 s.147-148; Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s.15). Enligt Cacciatore & Korteniemi- Poikela kan den vuxne först knacka på när hon ska stiga in i rummet där barnen leker. Genom att den vuxne gör det, och genom att kanske skaffa några leksaker för lekarna, känner barnet att lekarna är naturliga och accepterade. Barnet får också då en bild av att den vuxne respekterar när det vill leka i lugn och ro. (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 15) Cacciatore håller med om vad de tidigare författarna säger i sin bok. Hon menar att barnen nog söker trygghet hos den vuxne ifall leken blir för spännande. Därför bör man inte gå in och störa barnen mitt i leken. (Cacciatore 2007 s. 147-148) En viss information lönar det sig ändå att ge inför barnets lekar. Den vuxne kan berätta för barnet att in i hål som slidan, analöppningen, örat eller näsan får det inte stoppa något. Inte leksaker, ärter eller annat som barnet ofta kan hitta på att stoppa in. (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 15)

Kinnunen är inte på samma linje som de övriga författarna. Hon menar att den vuxne ska förhålla sig till barnets sexuella lekar så, att hon drar en gräns för vilka lekar det passar sig att leka, och vilka lekar som inte är passande. För att hålla koll på barnens lekar är det bra att ta reda på vad leken går ut på. Ifall det är en lek som inte passar sig, ska man berätta att den sortens lek inte är lämplig för barn, utan det är en sådan lek som de vuxna leker eller en sådan som de leker i någon film. Man bör berätta för barnet, att alla lekar inte passar sig att leka varken hemma eller på daghemmet. (Kinnunen 2001 s. 57)

Hon menar ändå inte att den vuxne ska ha ett strängt eller straffande förhållningssätt mot barnets sexuella lekande, utan betonar att ett sådant förhållningssätt kan ge negativa konsekvenser. Konsekvensen av att den vuxne har ett strängt och straffande förhållningssätt mot barnets sexuella lekande kan vara att barnet får bestående, motstridiga känslor gentemot sexualiteten. Det här kan leda till att barnet i fortsättningen förknippar de sexuella lekarna med nyfikenhet och spänning, men också med att de är strängt för-

bjudna. Sådana upplevelser i barndomen kan ibland leda till att barnet som vuxen inte kan uppleva sexuell njutning, eller inte vågar slappna av och uppleva sexuell närhet i ett förhållande. (Kinnunen 2001 s. 57) Cacciatore tillägger, att den uppfostringsmodell som de egna föräldrarna gett lätt går i arv, och därför är det viktigt för den vuxne att kontrollera sina egna attityder mot barnets sexuella lekande. För att inte upprepa alla misstag från en generation till en annan, kan man som förälder acceptera barnets sexualitet utan att stämpla den som smutsig eller syndig. Att vara nyfiken på den egna kroppen är friskt och acceptabelt och får inte straffas. (Cacciatore 2007 s. 147-148)

Bildjuschkin & Ruuhilahti tar endast kort upp om barnets sexuella lekar och hur de vuxna ska förhålla sig till dem. Deras fokus ligger inte på hur man ska förhålla sig när barnen leker sexuella lekar tillsammans, utan på hur man ska förhålla sig när barnet leker själv. Enligt dem borde den vuxne, i en situation där barnet till exempel smeker sig själv, vägleda barnet till att leka sådana lekar när det är för sig själv. De menar ändå att den vuxne bör hålla en positiv ton när hon pratar om saken med barnet. Den vuxne måste också ta ansvar för att barnet får veta, att det inte får tvinga någon annan att delta i de egna lekarna. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 165) Cacciatore & Korteniemi- Poikela tar upp att det också gäller andra vägen. De betonar att det är viktigt för barnet att veta, att inget annat barn får tvinga det till något som det inte själv vill (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 15).

### **5.3.2 Masturbering**

Alla de böcker som behandlar masturbering och hur man ska förhålla sig till det lyfter fram, att barnet bör få veta att det inte är något fel med att röra den egna kroppen. Att det är helt naturligt. (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 16-17; Kinnunen 2001 s. 61) Alla är ändå överens om, att barnet bör få veta att masturbering är en privatsak, och något det kan göra när det är för sig själv. Inte inför andra. (Cacciatore 2007 s. 301; Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 16-17; Kinnunen 2001 s. 61) Kinnunen menar att man som förälder ska ge barnet information om när, var och i vilka situationer det passar sig för barnet att masturbera (Kinnunen 2001 s. 61). Cacciatore & Korteniemi- Poikela menar att barnet på det sättet kan skydda sig själv för pinsamma situationer och skydda sin kropp. De menar också att man bör ingripa ifall barnet rör sitt könsorgan offentligt. (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 16-17) Enligt Cacciatore & Kor-



teniemi- Poikela är masturbering barnets egen privatsak, men enligt dem är det ingen skillnad fast föräldern är närvarande då det sker. De menar att barnet lugnt kan hålla på med det i sin egen säng, fast under täcket så länge den vuxne läser godnattsaga eller sysslar med något annat. (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 16-17)

Kinnunen poängterar, att ifall den vuxne förhåller sig förbjudande eller straffande mot barnets masturbering, kan det lämna djupa och bestående spår hos barnet. Då börjar barnet förknippa den sexuella vällusten med något förbjudet, och sexualiteten får en stämpel av skam. En uppfattning om att det gör något som är avskyvärt, obehagligt, sjukt och fel kan etsa sig fast hos barnet. Det här kan leda till problem senare i barnets liv, när det inleder sitt sexliv som vuxen. (Kinnunen 2001 s. 61) Cacciatore & Korteniemi- Poikela menar ännu att eftersom barnet inte alltid rör den egna kroppen med avsikt, är det viktigt som vuxen att vara finkänslig och inte göra för stort nummer av saken när man pratar om det (Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000 s. 16-17).

## **6 KOPPLING TILL TEORETISK REFERENSRAM**

I detta kapitel kopplas studiens resultat till Ernest Bornemans och Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteorier, vilka är en del av studiens teoretiska referensram. Kapitellet är upplagt på det sättet, att studiens resultat och de psykosexuella utvecklingsteorierna kopplas ihop under de underrubriker som uppstod i analysdelen.

### **6.1 Stödandet av den sexuella utvecklingen i spädbarnsåldern**

Studiens sammanfattade resultat visar att föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling i spädbarnsåldern genom att ge barnet mycket beröring, närhet och trygghet. Den fysiska kontakten är mycket viktig. Genom att föräldrarna och de professionella tillfredsställer barnets behov kan de också stöda barnets sexuella utveckling. Det är viktigt för barnets sexuella utveckling att de vuxna är i en god växelverkan med barnet. Då vågar och förmår barnet som vuxen vara sexuellt nära en annan människa. (Cacciatore 2007; Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2010; Kinnunen 2001)

I Ernest Bornemans psykosexuella utvecklingsteori kommer det fram, att genom hela spädbarnstiden är den fysiska kontakten för barnet väldigt viktigt. Barnet njuter av den

fysiska kontakten till föräldern. Kroppskontakten till föräldern gör också så att barnet lugnar ner sig, och känner sig tryggt. Den fysiska kontakten är till och med så viktig, att barnet utan den försenar sig i utvecklingen, eller i värsta fall stannar i utvecklingen. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008 s. 55; Borneman 1994 s. 52,60)

Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteori visar, hur viktigt det är för föräldrarna och andra vårdare att tillfredsställa barnets behov under spädbarnstiden. I den första, orala fasen kommer det fram, att barnet njuter av att suga mjölk, och det tar för givet att mamman som ammar det eller en vårdare ska finnas nära barnet för att tillfredsställa dess behov. (Beckett & Taylor 2010 s. 27) Freud ansåg också att de psykologiska konflikter som uppstår under ungdomstiden och under vuxen ålder är resultaten av ett misslyckande att tillfredsställa behov i barndomen (Newman & Newman 2009 s. 52).

Man kan se att Bornemans psykosexuella utvecklingsteori och studiens resultat går hand i hand. Både teorin och resultatet visar, att för att kunna stöda barnets sexuella utveckling i spädbarnsåldern måste barnet få mycket närhet och trygghet. Som Bornemans teori säger, är närheten till och med så viktig för barnet, att utan den försenar sig barnet i utvecklingen, eller utvecklingen stannar upp helt. Dessutom tillägger studiens resultat, vilket inte kommer fram i teorin så mycket, att genom att barnets alla behov tillfredsställs stöder man också barnets sexuella utveckling. Men den fysiska kontakten och närheten är ju ett av barnets grundbehov, så samma sak kommer ju fram indirekt också i teorin.

Studios resultat och Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteori är också på samma linje gällande vad som är viktigt i spädbarnsåldern för barnets fortsatta utveckling. I Freuds teori kommer det fram, att barnet till och med tar för givet att få sina behov tillfredsställda. Det visar verkligen hur viktigt det är i spädbarnsåldern för barnet att få sina behov tillfredsställda. Studios resultat poängterar också att genom att barnet får sina behov tillfredsställda kan den sexuella utvecklingen stödas. På samma gång visar studiens resultat, att den växelverkan barnet är i med sina föräldrar och andra vuxna också är viktigt på grund av att det har konsekvenser för det vuxna livet. Freud poängterar precis som studiens resultat, att ifall föräldrar och andra vårdare misslyckas med att tillfredsställa barnets behov, leder det till psykologiska konflikter och problem under ungdomstiden och i vuxen ålder.

## 6.2 Svar på barnets frågor

Två saker togs främst fasta på i materialet för studien, gällande kommunikation. Först hur man som vuxen ska svara på barnets frågor och för det andra tog materialet fasta på det sexuella ordförrådet.

Studiens sammanfattade resultat visar att när föräldrar och professionella ska svara på barnets frågor gällande sexualiteten, finns det olika saker att tänka på. Den vuxne borde för det första lyssna väldigt noga på barnets frågor. Annars kan hon inte svara exakt på det som barnet frågar. Svaret borde vara ärligt, kort, tydligt och sakligt. Den vuxne borde också ge ett svar som hon inte behöver ändra på senare. Barnet kan inte längre lita på det den vuxne säger ifall hon ändrar på svaret senare. Det är viktigt som vuxen att låta barnet utvecklas i egen takt, genom att inte ge barnet för mycket information för tidigt. Det är också viktigt för den vuxne att prata om sexualiteten på ett positivt sätt, och tänka på att hon genom sina ordval förmedlar hurudan sexualiteten är. Den vuxne ska också undvika att förhålla sig negativt till barnets frågande, för det påverkar barnet negativt. Till sist ska den vuxne säga till när barnet frågar sådant som känns för intimt. (Cacciatore 2007; Bildjuschkin & Ruuhilanti 2008; Kinnunen 2001)

Enligt Ernest Bornemans psykosexuella utvecklingsteori, har barnet sin frågeperiod när det är mellan tre och fem år gammalt. Borneman kallar den här tidsperioden för tultningsålderns pubertet. I takt med att barnets språk utvecklas i den här åldern, lär det sig nya ord och frågar mycket. I början på tultningsålderns pubertet, när barnet är tre år gammalt, är barnet intresserat av hur människor kommit till. Barnets frågor koncentreras till hur barnet själv och andra kommit till. En annan fråga som är aktuell i den här åldern är om barnet kan gifta sig med föräldern av det motsatta könet. (Borneman 1994 s. 149-150) När barnet är i mitten på tultningsålderns pubertet, i fyraårs- åldern, frågar barnet massor enligt Borneman. Barnet frågar om allt mellan himmel och jord. Väldigt många frågor handlar om kärleksrelationer och allt som hör dem till. Barnet vill också veta hur barnet kommer ut ur mammas mage och på vilket sätt föräldrarna har sexuellt umgänge. Många frågor handlar också om förökning. (Borneman 1994 s. 185-186) När barnet befinner sig i slutet på tultningsålderns pubertet, i femårs- åldern, koncentreras frågorna till detaljer. Barnet frågar bland annat varifrån flickans urin kommer ut när hon

urinerar, om det gör ont när man föder och varför pojken har testiklar. (Borneman 1994 s. 209)

Eftersom resultatet och teorin koncentrerar sig på barnets frågor på olika sätt, är det svårt att dra någon koppling mellan dem båda. Bornemans teori koncentrerar sig på hurdana frågor som är aktuella i en viss ålder, medan resultatet visar hur man som vuxen ska svara på barnets frågor. En koppling kan man ändå göra mellan teorin och resultatet. När barnet har sin frågeperiod som Borneman skriver om, och ställer sådana frågor som teorin tar upp, ska den vuxne svara på det sätt resultatet säger. I Bornemans teori kan man se att barnet kan ställa väldigt intima, personliga och kanske pinsamma frågor. Då är det viktigt som förälder eller professionell, som resultatet säger, att ändå svara på frågorna. Att man undviker och låter bli att svara på barnets frågor, eller förhåller sig negativt till dem ger negativa konsekvenser för barnet. Ifall man inte vill prata om saken, ska man som resultatet också säger säga det till barnet. Det är bättre än att man låter bli att svara, eller är negativ mot barnets frågande. En negativ inställning mot barnets frågande, kan tysta ner barnet för en tid. Ifall man däremot låter bli att svara, kan barnet söka svaret från andra källor och få en helt felaktig bild som i värsta fall kan skrämja barnet. Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteori behandlar inte barnets frågande, och därför kan man inte dra någon koppling mellan studiens resultat och Freuds teori.

### **6.3 Sexuellt ordförråd**

Enligt studiens sammanfattade resultat, är det bra att utveckla ett eget sexuellt ordförråd i familjen. Familjen kan själv bestämma vilka ord som används, eller helt hitta på egna. Det är viktigt att i familjen komma överens om gemensamma begrepp för de sexuella orden. Som vuxen ska man också förklara sexuella begrepp och ord för barnet, och ge ord för sådant barnet inte hittar ord för. Barnet bör också få veta vad olika kroppsdelar heter och vilken funktion de har. Det är viktigt att prata om de sexuella kroppsdelarna precis på samma sätt som om andra kroppsdelar, och att prata om dem på ett positivt och värdigt sätt. (Cacciatore 2007; Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008; Kinnunen 2001)

Ernest Borneman tar i sin teori väldigt kort upp om sexuella ord. Det lilla han tar upp, är att barnet i treårs- åldern börjar prata allt mer eftersom det är en tid när barnets ordför-

råd utvidgas. I samband med det börjar barnet intressera sig för ”förbjudna” ord och ramsor. De ”förbjudna” orden och ramsorna är sexuella ord, och kan bland annat vara könsord. De här orden och ramsorna lär sig barnet från andra barn, men delar också själv med sig av till andra. (Borneman 1994 s. 146-147) Bornemans teori tar också upp, att de ”förbjudna” orden och verserna ännu är populära i sju- årsåldern (Borneman 1994 s. 255). Barnet delar då med sig av orden och verserna i skolan (Borneman 1994 s. 258).

Genom den kunskap man får från resultatet och Ernest Bornemans teori, kan man konstatera att det som vuxen är viktigt att förklara de ”förbjudna” sexuella orden för barnet. Ibland när barnet inte helt förstår ord, kan det bli extra spännande. Men när barnet får en exakt förklaring på ordet, kan ordets laddning försvinna. Sen är det inte så spännande längre. Det är viktigt, som resultatet säger, att förklara ord och verser för barnet. När barnet delar med sig av något de tror är riktigt, kan innebörden i orden och begreppen vara felaktiga. För att barnet inte ska få en förvrängd bild, är det då viktigt att gå igenom begreppen. Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteori tar inte upp det sexuella ordförrådet, och därför kan man inte dra någon koppling mellan studiens resultat och Freuds teori.

## **6.4 Sexuella lekar**

Studiens sammanfattade resultat är tudelat gällande hur föräldrar och professionella ska förhålla sig till barnets sexuella lekar. Resultatet visar, att de flesta författare anser att barnet bör få leka i lugn och ro, utan att den vuxne stör. Den vuxne ska förhålla sig positivt, och visa med sin inställning att barnets sexuella lekande är naturligt och accepterat. Det är viktigt att man som vuxen undviker att ha ett strängt och straffande förhållnings-sätt mot barnets sexuella lekande. Det här betyder också att inte stämpla barnets sexuella lekar som smutsiga och syndiga. En författare anser ändå att man ska dra en gräns för vilka lekar som passar sig och vilka som inte passar sig att leka. Hon menar motsatsen, att man inte behöver låta barnen leka i lugn och ro, utan att man ska ta reda på vad barnens lekar går ut på. Ifall det är en lek som enligt den vuxne inte passar sig, ska hon säga åt barnen att det är en lek som inte passar sig. Resultatet visar också, att den vuxne ska vägleda barnet att leka sådana lekar för sig själv som inte passar sig inför andra.

Barnet måste också få veta att det inte får tvinga någon att delta i lekar, och att inget annat barn får tvinga det till något det inte själv vill. I resultatet kommer det fram att den vuxne bör informera barnet om, att det inte får stoppa in något i kroppsöppningar som till exempel analöppningen, örat och näsan. (Cacciatore 2007; Cacciatore & Korteniemi- Poikela 2000; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008; Kinnunen 2001)

I Ernest Bornemans psykosexuella utvecklingsteori kommer det fram, att flickor och pojkar börjar leka sexuella lekar tillsammans under sitt andra levnadsår. Enligt teorin leker barnet mest sexuella lekar från två- årsålder tills det är fem år gammalt. Under barnets andra år leker det mamma- och pappa lekar tillsammans med andra barn. Leken innehåller pussar, kramar och kännande på varandras könsorgan. (Borneman 1994 s. 129) Under barnets andra år blir det också intresserat av avföring. Barnet tycker om att smeta och kladda med sin avföring. Enligt Borneman ska man som vuxen inte hindra barnet från den här leken, för barnet vill stolt visa upp en produkt det fått till stånd alldeles själv. Han menar till och med att barnet kan få ett trauma för resten av livet ifall den vuxne förhåller sig negativt och avskyende. (Borneman 1994 s. 130) Under barnets andra år är analöppningen intressant, och det visar sig genom att barnet i sina lekar stoppar in allt möjligt i sin egen och andra barns analöppning (Borneman 1994 s. 131). Borneman menar att de sexuella lekarna under barnets femte år inte längre handlar om att barnet vill utforska, utan mer om ett äkta sexuellt intresse och beteende (Borneman 1994 s. 208). I Bornemans teori kommer det också fram, att det under barnets femte år bland pojkar förekommer sexuella lekar med djur. Pojken kan försöka masturbera djur, eller försöka trycka sin penis i dem (Borneman 1994 s. 208).

Enligt Sigmund Freud måste föräldrar vara försiktiga och finkänsliga med sitt barn i varje psykosexuell fas i den psykosexuella utvecklingsteorin. Ifall föräldrarna tillåter antingen för mycket eller för lite angående barnets tillfredsställelse av sina sexuella behov kan det förorsaka att barnet blir besatt med den aktivitet som blev starkt uppmuntrad eller förbjuden. Barnet kan bli fixerat av aktiviteten och genom hela livet behålla en del av den. (Shaffer 2009 s. 40) I sin teori tar Freud också upp att i den anala fasen kan pottränning orsaka stora konflikter mellan barnet och dess föräldrar, vilket kan ge barnet bestående men. Ifall barnet blir straffat för pott "olyckor" kan det bli hämmat och stökigt. (Shaffer 2009 s. 40)

Åtminstone i ett avseende kan man dra en koppling mellan Bornemans teori och resultatet. I resultatet kommer det fram, att den vuxne bör vara försiktig med att förbjuda, straffa och förhålla sig negativt till barnets sexuella lekar. Bornemans teori och resultatet är eniga i den frågan. Teorin tar främst upp om barnets lekande med sin avföring, att den vuxne i den situationen måste vara försiktig med att inte förhålla sig negativt. Borneman betonar verkligen det här i sin teori, när han menar att barnet till och med kan få ett trauma i värsta fall. Resultatets alla författare är eniga när de betonar samma sak om inställningen till barnets sexuella lekar. Både Bornemans teori och resultatet behandlar barnets lek med att stoppa in allt möjligt i analöppningen och andra hål. Båda säger att sådana lekar förekommer, men resultatet tar dessutom upp att den vuxne bör säga åt barnet att inte stoppa in saker och ting i kroppsöppningar i sina lekar. För övrigt behandlar Bornemans teori och resultatet barnets sexuella lekar på olika sätt. I teorin kommer det fram i vilken ålder, och hurdana lekar barnet leker medan resultatet tar upp hur man som vuxen ska förhålla sig till de här lekarna. Teorin och resultatet tar upp de sexuella lekarna på olika sätt.

Majoriteten av studiens resultat och Sigmund Freuds teori går hand i hand angående hur föräldrar och andra vårdare ska förhålla sig till barnets sexuella lekar. Freud skriver inte rakt ut att det handlar om barnets sexuella lekande, men han skriver angående barnets tillfredsställelse av sina sexuella behov, och barnet får ju utlopp för sina sexuella behov i sina sexuella lekar. Freud menar att föräldrarna inte ska tillåta för mycket eller för lite. Han menar att det kan få negativa konsekvenser för barnet i det långa loppet. Han menar också att barnet inte får bli straffat för till exempel pott "olyckor" vilket kan tolkas som att barnet kanske lekt när det utfört sina behov. Det säger överlag att Freud anser att barnet inte får bli straffat. Resultatet är på samma linje, för det visar att man inte får ha ett strängt och straffande förhållningssätt mot barnets sexuella lekande. Att man bör se det som något naturligt och accepterat. När Freud menar att man inte får tillåta för mycket eller för lite, kan man också se det som att han håller med både majoriteten av resultatet och den lilla del som säger att man ändå måste dra en gräns för vad som inte passar sig för barnet. Det är svårt att veta eftersom man av sammanhanget inte får reda på vad Freud anser med för mycket och för lite.

## 6.5 Masturbering

Studiens sammanfattade resultat visar hur föräldrar och professionella bör förhålla sig till masturbering. Den vuxne ska förmedla att det inte är något fel med att röra sin egen kropp, att det är helt naturligt. Den vuxne bör ändå ge den informationen åt barnet, att masturbering är en privatsak, något det får göra när det är för sig själv. I vilka situationer, var och när barnet kan masturbera måste den vuxne också informera om. Precis som resultatet säger om förhållningssättet gentemot barnets sexuella lekande, visar det också att det är viktigt att inte förbjuda eller straffa masturbering. Det kan sätta djupa spår hos barnet. Den vuxne bör vara finkänslig och inte göra för stort nummer av saken när hon pratar med barnet om masturbering. (Cacciatore 2007; Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2000; Kinnunen 2001)

Borneman tar i sin teori väldigt kort upp om masturbering. I teorin kommer det främst fram i vilka åldrar och på vilket sätt masturbering är aktuellt i barnets liv. I början på tultningsålderns pubertet, när barnet är tre år gammalt, tar teorin upp att flickor och pojkar blir allt mer intresserade av sitt könsorgan. Då undersöker de sina könsorgan och masturberar. (Borneman 1994 s. 151-152) När barnet är fem år gammalt, i slutet på tultningsålderns pubertet är masturbering ibland mer desperat än lustfyllt. Barnet kan enligt teorin fantisera om sina föräldrars kroppsdelar när det masturberar. (Borneman 1994 s. 208) I slutet på lekåldern, när barnet är åtta år förekommer också masturbering, både enskilt och i grupp. Ibland masturberar också barnen varandra i den här åldern. (Borneman 1994 s. 271)

Det enda Sigmund Freud tar upp i sin teori gällande masturbering är, att i den falliska fasen, mellan tre och sex årsålder, uppnår barnet tillfredsställelse och välbehag genom att stimulera sitt könsorgan (Keenan & Evans 2009 s. 25; Newman & Newman 2009 s. 51). Som det redan nämnts i det förra kapitlet tar han också upp, att föräldrar måste vara försiktiga och finkänsliga med sitt barn i varje psykosexuell fas i den psykosexuella utvecklingsteorin. Ifall föräldrarna tillåter antingen för mycket eller för lite angående barnets tillfredsställelse av sina sexuella behov kan det förorsaka att barnet blir besatt med den aktivitet som blev starkt uppmuntrad eller förbjuden. Barnet kan bli fixerat av aktiviteten och genom hela livet behålla en del av den. (Shaffer 2009 s. 40)



Igen är det svårt att göra en koppling mellan studiens resultat och Ernest Bornemans teori. Teorin beskriver främst i vilka åldrar och på vilket sätt barnet masturberar, medan studiens resultat beskriver hur den vuxne ska förhålla sig till barnets masturbering. Enda kopplingen man kan göra, är att när masturbering är aktuellt, ska den vuxne förhålla sig på det sätt som resultatet säger.

Man kan igen göra samma koppling mellan studiens resultat och Freuds teori som gjordes gällande barnets sexuella lekar. Både studiens resultat och Freud anser, att man bör vara tillåtande och inte ha ett straffande och förbjudande förhållningssätt. Freud menar att man som förälder måste vara försiktig i bemötandet mot sitt barn i varje psykosexuell fas. Han menar ändå att man inte får tillåta för mycket eller för lite när barnet tillfredsställer sina sexuella behov, alltså till exempel masturberar. Vad det betyder att tillåta för mycket kommer som sagt inte fram av sammanhanget, men av Freud och hans teori får man ändå den uppfattningen att hans syn är att man som förälder ska vara väldigt försiktig med att förbjuda barnets sexuella aktivitet. Alltså är studiens resultat och Freuds teori eniga i den frågan.

## **7 DISKUSSION**

I detta kapitel diskuteras studiens resultat och det granskas kritiskt. Även valet av metod, material och teori för studien diskuteras på ett kritiskt sätt. Examensarbetet avrundas med en avslutande diskussion.

### **7.1 Resultatdiskussion**

Den första frågeställningen jag velat ha svar på i denna studie är: Hur kan föräldrar och professionella stöda barnets sexuella utveckling i spädbarnsåldern? Resultatet visar att föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling i spädbarnsåldern genom att ge barnet närhet och trygghet. Närheten och beröringen är också viktiga, för att barnets positiva kroppsbild förstärks genom dem. Genom att barnet får sina behov tillfredsställda, bygger det en god grund för barnets sexuella utveckling. Ifall barnet är i en god växelverkan med föräldrarna och de professionella, vågar och förmår barnet som vuxen vara sexuellt nära en annan människa.

Den andra frågeställningen jag velat ha svar på är: Hur ska föräldrar och professionella kommunicera med barnet om sexualiteten? Resultatet visar att det är viktigt på vilket sätt föräldrar och professionella kommunicerar med barnet om sexualiteten. Resultatet visar att föräldrar och professionella ska svara på barnets frågor kort, tydligt, sakligt och på ett sätt så de inte behöver ändra på svaret senare. Det är viktigt att lyssna väldigt noga på barnets frågor, och ge svar som inte är för detaljerade och omfattande. Ärlighet och att alltid svara på frågorna är också viktigt. Den vuxne ska inte ge en för grundlig information för tidigt, utan låta barnet utvecklas i egen takt. Samarbetet mellan daghemspersonal och föräldrar är också viktigt. Gemensamt bör man komma överens om regler gällande hur och i vilka situationer man ska diskutera om sexualiteten med barnet. Det är viktigt att prata om sexualiteten på ett positivt sätt, och tänka på att det genom ordvalen förmedlas hurudan sexualiteten är. Man ska inte förhålla sig negativt till barnets frågande, det kan tysta ner barnet för en tid. Man ska också säga till när barnet frågar om sådant som känns för intimt.

Inom samma frågeställning visar resultatet också, att det är bra att utveckla ett eget sexuellt ordförråd i familjen. Familjen kan själv välja vilka ord som används, men det är viktigt att ändå komma överens om gemensamma benämningar. Familjen kan också hitta på ett eget sexuellt ordförråd. De ord man använder hemma ska ändå vara bekanta och kännas naturliga. Barnet bör också få veta vad olika kroppsdelar heter och vilken funktion de har. Det är viktigt att prata om kroppens sexuella delar på samma sätt som om andra kroppsdelar, och att prata om dem på ett positivt och värdigt sätt. Som förälder och professionell ska man också förklara sexuella begrepp och ord för barnet, och ge ord för sådant barnet inte hittar ord för.

Den tredje och sista frågeställningen jag velat ha svar på i studien är: Hur ska föräldrar och professionella förhålla sig till barnets sexuella lekar och masturbering? I resultatet kommer det fram hur viktigt det är för stödandet av barnets sexuella utveckling, hur den vuxne förhåller sig till barnets sexuella lekar och masturbering. Resultatet är lite tudelat gällande hur föräldrar och professionella ska förhålla sig till barnets sexuella lekar. Majoriteten av studiens material visar, att barnet bör få leka i lugn och ro utan att bli stört. Det är viktigt att signalera för barnet att lekarna är naturliga och accepterade. En viss information lönar det sig ändå att ge inför lekarna. Barnet bör få veta att det inte får stoppa in något i kroppsöppningar. Den vuxne ska inte ha ett strängt och straffande för-

hållningssätt mot barnets sexuella lekande, det kan få negativa konsekvenser. Därför är det viktigt att kontrollera sina egna attityder mot barnets sexuella lekande. En liten del av studiens material visar ändå att man ska dra en gräns för vilka lekar som passar sig och vilka som inte passar sig. Resultatet visar också, att den vuxne ska vägleda barnet att leka sådana lekar för sig själv som inte passar sig inför andra. Ändå är det viktigt att hela tiden hålla en positiv ton. Barnet måste också få veta att det inte får tvinga någon att delta i lekar, och att inget annat barn får tvinga det till något det inte själv vill.

Gällande hur föräldrar och professionella ska förhålla sig till masturbering, kan man se att resultatet är ganska liknande som för de sexuella lekarna. Resultatet visar, att barnet bör få veta att det är naturligt och tillåtet att röra sin egen kropp. Barnet bör ändå få veta, att masturbering är en privatsak. Den vuxne ska ge information om när, var och i vilka situationer det passar sig att masturbera. Föräldern kan ändå vara närvarande då barnet masturberar. Det är viktigt att inte förbjuda eller straffa masturbering, för det kan lämna djupa spår hos barnet. Den vuxne bör vara finkänslig och inte göra för stort nummer av saken när hon pratar med barnet om masturbering.

I stort sett var alla författare på samma linje gällande stödandet av barnets sexuella utveckling i de olika böckerna. Därför är resultatet väldigt enhälligt gällande de olika frågeställningar jag ville ha svar på. Väldigt få olikheter fanns i böckerna. De olikheter som fanns, var ofta att en författare tillade något som de andra inte tog upp. Direkta olikheter gällande författarnas syn och åsikter var enstaka. Författarnas åsikter gick oftast inte emot varandra, utan alla hölls på samma linje. Vad olikheterna berodde på är svårt att säga. En orsak kan vara att en källa som var nyare hade en syn, medan en äldre källa hade en annan. Synen på barnets sexualitet har ju ändå förändrats från tidigare, så det kunde vara en trolig orsak.

## **7.2 Metod och materialdiskussion**

Som studiens forskningsmetod valde jag litteraturöversikt. Jag anser att metoden är relevant, även om man skulle ha uppnått ett bättre resultat ifall man använt sig av mer material. Enligt min erfarenhet finns det inte tillräckligt med nya böcker inom ämnet, därför kunde man ha uppnått ett bättre resultat också genom att göra en empirisk studie. Jag valde att inte göra en empirisk undersökning delvis därför, att jag anser att studiens

ämne ännu är tabubelagt, och därför känsligt att fråga om. Det känns som ett ämne som föräldrar eller daghemspersonal kanske inte är så öppna att prata om. Valet att göra en litteraturöversikt gjordes också därför, att jag ville sammanfatta det lilla det stod i böckerna. Ett bra alternativ till litteraturöversikten kunde ha varit att kombinera litteraturöversikt med en empirisk del i studien. Som analysmetod valde jag innehållsanalys, vilken enligt mig lämpar sig för min studie. Jag kan inte komma på någon annan analysmetod som skulle ha passat bättre. Det tog en tid förrän jag kom in i analysarbetet och verkligen förstod hur det skulle göras, men jag lyckades rätt så bra med det till slut.

Min ursprungliga tanke var, att jag skulle ha använt mig av forskningsartiklar till studien. Där fick jag sen tänka om när jag insåg, att det var lättare sagt än gjort att hitta relevanta artiklar. Massvis med forskningsartiklar handlade om sexuellt utnyttjande, många om barnets sexuella beteende, men inga om hur man stöder barnets sexuella utveckling. Mitt specifika ämne var väldigt svårt att hitta forskningsartiklar om. Ett stort minus när det gäller studien är att materialet är så litet och ensidigt. Materialet blev så ensidigt därför, att jag för sent märkte att några av de böcker jag valt för analysen hade samma författare. Analysen var redan gjord, och resultatet hade redan börjat skrivas när jag märkte detta. Tidsbristen gjorde sen, att nytt material inte skulle ha hunnit sökas, analyseras och skrivas om. Positivt med materialet är ändå det, att jag lyckades hitta väldigt nya böcker. Min slutsats är den, att en litteraturöversikt passar bättre ifall man har mer material till sitt förfogande än vad jag hade. I min studie uppnådde jag ändå ett resultat, vilket är bra, men ett mångsidigare och mer omfattande resultat skulle ha uppnåtts med mer material.

### **7.3 Diskussion om teorin**

Den teoretiska referensramen är enligt mig relevant för denna studie. Valet att använda mig av Ernest Bornemans och Sigmund Freuds psykosexuella utvecklingsteorier var ett bra val enligt mig. Genom det valet fick jag med både en äldre och mer bekant teoretiker samt en yngre, mindre bekant teoretiker, Ernest Borneman. Valet att använda mig av Sigmund Freuds teori var en självklarhet, eftersom hans psykosexuella utvecklingsteori är väldigt känd och uppskattad. De flesta känner till Freud och hans teori, vilket motiverade till att ta med honom i mitt arbete. Valet att använda mig av Ernest Bornemans teo-

ri gjordes därför, att jag märkte att i de flesta böcker som behandlar barnets sexuella utveckling finns Bornemans teori med. Han är dessutom en teoretiker som alla inte känner till, och på så sätt fick jag också med en teori som är helt ny för många.

Den historiska tillbakablicken är också enligt mig lämplig för studien. I resultatdelen får läsaren reda på vad dagens syn på barnets sexualitet är, och kan genom att gå tillbaka till historiska tillbakablicken få en djupare förståelse för hur synen har förändrats. En sådan jämförelse skulle inte kunna göras ifall den historiska tillbakablicken inte funnits med. Därför tillför den enligt mig min studie mycket. Den är dessutom en intressant del av studien tycker jag.

## **7.4 Avslutande diskussion**

Att skriva detta examensarbete har både varit väldigt givande, men också tungt många gånger. Före jag inledde skrivandet på mitt examensarbete hade jag väldigt lite kunskap om barnets sexuella utveckling. Hur man kan stöda barnets sexuella utveckling hade jag ingen kunskap om. Därför kan jag nu konstatera, att jag vet mycket mer om detta ämne än vad jag visste förrän jag började på mitt arbete. Nu har jag verkligen kunskap om både barnets sexuella utveckling, och hur man kan stöda den. Arbetsprocessen har fortskridit med varierande fart. Under vissa perioder har skrivandet flutit fram, medan det under andra perioder gått väldigt långsamt framåt. Det var helt nytt för mig att skriva ett examensarbete, och därför har det ibland känts svårt. Det jag då haft stor nytta av, har varit att se på examensarbeten andra skrivit. Min handledare har också varit till stor nytta i skrivprocessen, och hjälpt mig framåt när jag fastnat.

Mina egna tankar gällande barnets sexuella utveckling, som uppstått under arbetets gång, är att den är en naturlig del i varje människas liv och bör ses som naturlig. Barnets sexuella beteenden får aldrig straffas, och man måste som vuxen vara oerhört försiktig med att inte väcka skam hos barnet. Det kan sätta väldigt djupa spår i barnet, som kan påverka senare i vuxen ålder. Jag anser, att man bör se barnets sexualitet som något fullständigt naturligt och normalt, som får ske i egen takt och utan att störas. Enligt mig borde alla vuxna rannsaka sig själv, och fundera efter vad man har för inställning till barnets sexualitet. Att fundera på den egna inställningen borde var och en göra på för-

hand, innan man befinner sig i en situation där man måste ta ställning till barnets beteende.

Mitt förslag till vidare forskning, är att man skulle göra en empirisk studie om samma ämne. Ifall man anser att ämnet inte är för känsligt att fråga om, skulle man kunna intervjua daghemspersonal eller föräldrar om barnens sexuella beteende och om stödandet. Ett annat alternativ för en empirisk studie kunde vara att göra observationer, alternativt skicka ut frågeformulär till föräldrar eller daghemspersonal. I mitt arbete tar jag inte alls upp om andra sexuella böjelser som homo, bi - och transsexualitet. Ett intressant ämne för vidare forskning kunde vara att skriva om andra sexuella böjelser och om hur man ska förhålla sig till, och stöda barn som har en annan sexuell böjelse.

Mitt arbete är relevant med tanke på arbetslivet på så sätt, att både föräldrar och personal inom dagvård, barnhem och skola via resultatet får veta hur de kan stöda barnets sexuella utveckling. Resultatet visar hur föräldrar och professionella kan stöda barnets sexuella utveckling.

## KÄLLOR

- Aigner, Gertrude & Centerwall, Erik. 1999, *Lapset ja seksuaalisuus*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 140 s.
- Beckett, Chris & Taylor, Hilary. 2010, *Human Growth and Development*, 2 uppl., London: SAGE Publications Ltd, 215 s.
- Bildjuschkin, Katriina & Ruuhilahti, Susanna. 2008, *Seksiä vaatteet päällä*. Helsinki: Tammi, 190 s.
- Booth, Wayne C., Colomb, Gregory G. & Williams, Joseph M. 2004, *Forskning och skrivande. Konsten att skriva enkelt och effektivt*. Lund: Studentlitteratur, 288 s.
- Borneman, Ernest. 1994, *Childhood phases of maturity. Sexual developmental psychology*. New York: Prometheus Books, 325 s.
- Breger, Louis. 2009, *From Instinct to Identity*. New Jersey: Transaction Publishers, 389 s.
- Cacciatore, Raisa. 2007, *Huomenna pannaan pussauskoppiin. Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 399 s.
- Cacciatore, Raisa & Korteniemi-Poikela, Erja. 2000, *Vauvasta Naperoiseksi. Pienten lasten seksuaaliterveydestä*. Väestöliitto, 22 s.
- Cacciatore, Raisa & Korteniemi-Poikela, Erja. 2010, *Portaita pitkin. Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 187 s.
- Denscombe, Martyn. 2000, *Forskningshandboken. För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur, 292 s.
- Fishman, Sterling. 1982, The History of Childhood Sexuality, *Journal of Contemporary History*, Vol.17, nr 2, s. 269-283.
- Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne. 2003, *Att göra systematiska litteraturstudier. Värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning*. Stockholm: Natur och Kultur, 207 s.

Honig, Alice S. 2000, Psychosexual Development in Infants and Young Children. Implications for Caregivers, *Young Children*, Vol.55, nr 5, s. 70-75.

Ilmainen sanakirja. 2004- 2009. Tillgänglig: <http://ilmainensanakirja.fi/> Hämtad 16.8.2010

Jacobsen, Dag Ingvar. 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Studentlitteratur, 316 s.

Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja. 2001, *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. Werner Söderström Osakeyhtiö, 264 s.

Keenan, Thomas & Evans, Subhadra. 2009, *An Introduction to Child Development*, 2 uppl., London: SAGE Publications Ltd, 393 s.

Kinnunen, Saara. 2001, *Tytöt, pojat & seksi. Kuinka tuen lapsen seksuaalista kasvua*. Helsinki: Kirjapaja Oy, 182 s.

Langfeldt, Thore. 1986, *Barns sexualitet*. Malmö: Natur och Kultur, 80 s.

Nationalencyklopedin. 2010. Tillgänglig: [http://www.ne.se/?i\\_type=1](http://www.ne.se/?i_type=1) Hämtad 17.6.2010

Newman, Barbara M. & Newman, Philip R. 2009, *Development Through Life: A Psychosocial Approach*, 10 uppl., Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 586 s.

Shaffer, David R. 2009, *Social and Personality Development*, 6 uppl., Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 607 s.

Språkrådet. 2008. Tillgänglig: <http://lexin.nada.kth.se/sve-fin.html> Hämtad 24.8.2010